Legenda o pulskoj Areni u radu s predškolskim djetetom

Mitić, Ajša

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:745022

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

AJŠA MITIĆ

LEGENDA O PULSKOJ ARENI U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Završni rad

Pula, listopad 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

AJŠA MITIĆ

LEGENDA O PULSKOJ ARENI U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Završni rad

JMBAG: 0303049080, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: Doc. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, listopad 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Ajša Mitić, kandidat za prvostupnika Predškolskog odgoja (ovime) izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli 2018.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ajša Mitić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Legenda o pulskoj Areni u radu s predškolskim djetetom – praktični dio“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 2018.

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. DIJETE, DJEČJI RAZVOJ I IGRA 3
3. GRAD PULA 6
3.1. POVIJESNE ZNAČAJKE GRADA PULE 7
3.2. ZEMLJOPISNE I PRIRODNE ZNAČAJKE GRADA PULE 12
4. ARENA U PULI 18
5. ZAVIČAJ I ZAVIČAJNOST 20
5.1. BAŠTINA I KULTURNA BAŠTINA 23
6. VAŽNOST USMENOSTI U ODGOJU I OBRAZOVANJU 25
7. USMENA KNJIŽEVNOST 28
7.1. VRSTE USMENE KNJIŽEVNOSTI 32
7.2. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST 33
8. LEGENDA 36
8.1. LEGENDA O VILAMA KOJE SU SAGRADILE PULSKU ARENU 37
8.1.1. VILE 39
9. AKTIVNOST NA TEMU „LEGENDA O PULSKOJ ARENI“ 41
9.1. MOGUĆI PRIMJERI OBRADA TEME LEGENDE 50
10. ZAKLJUČAK 51
11. LITERATURA 53
12. POPIS FOTOGRAFIJA: 57
13. PRILOG: SLIKOVNICA *MIĆA-ŠTORIJA O DIVIĆ GRADU* 58
SAŽETAK 63
SUMMARY 64

1. UVOD

U ovome radu razmatrat će se tematika zavičajne usmene baštine, na primjeru grada Pule, u radu s predškolskim djetetom. Cilj je ovoga rada istražiti, opisati i dokazati moguće slojeve koje je usmena zavičajna kultura, posebice usmena književnost, stvorila i koji su se sačuvali do danas. U tom okviru, konkretnije, zanima nas poznata legenda o pulskoj Areni u kojoj su glavni likovi čudesne vile graditeljice stoga je upravo ova tema zasigurno bliska djeci. Tajanstvenost koju vezujemo uz vile zanimljiva je tema djeci jer ih privlače nestvarna bića. U velikoj mjeri djeca se mogu i poistovjetiti s vilama, budući da su one prikazane upravo onako, kakva su i djeca: znatiželjna, sićušna, malena, poletna, lepršava bića.

Nadalje, upravo se i tema legende ističe kao velik izvor zanimanja u djece predškolske dobi, budući da svako dijete voli priče koje u sebi ima iz davnine, nešto tajnovito i čarobno, priče za koje nije sigurno jesu li se stvarno dogodile ili su nastale kao plod mašte. Legenda, kao narodna predaja o životu neke osobe ili o nekom događaju te izmišljen, maštom obogaćen i preinačen povijesni događaj (Hrvatski leksikon. https://www.hrleksikon.info/definicija/legenda.html, pribavljeno 2. 6. 2018.), predstavlja književni oblik koji se u odgojno-obrazovnom procesu s predškolskom djecom može obraditi kroz brojne metode rada te je stoga i veoma bitan prilikom obrade motiva zavičajnosti.

Upravo ovom temom želja je približiti današnjoj generaciji neka stara vremena, zanimljivosti, običaje, kulturu i zavičajnost koja je veoma bitna u odrastanju svakog djeteta. U današnjem užurbanom svijetu složenih okolnosti dolazi do problema otuđenosti, manjka komunikacije i socijalizacije te se gubi osjećaj zavičajnosti dok se sve više promovira i potiče društvo materijalizma, konzumerizma i trenutačnog užitka. Neke od osnovnih čovjekovih vrijednosti sve više padaju u zaborav i stoga se kao najvažnija zadaća odraslih nameće usađivanje osnovnih moralnih, ljudskih vrijednosti od najranije dobi djeteta, pružanje pozitivnog uzora i utjecaja te prenošenje ljubavi prema svojoj kulturi, baštini i zavičaju.

Konkretno, u odgojno-obrazovnom procesu predškolske dobi legenda o pulskoj Areni i vilama graditeljicama može poslužiti odgojiteljima vrtića na području grada Pule

kako bi upoznali djecu s kulturnom baštinom grada, okolinom i ljepotama njihovog zavičaja te pobudili emocije prema istima. Dramatizacija same legende, posjet Areni, likovno izražavanje doživljaja nakon posjeta i metoda razgovora samo su neke od metoda rada u odgojno-obrazovnom procesu kojima se mogu poslužiti odgojitelji. Više o mogućnostima obrade ove legende bit će rečeno u poglavlju koje će predstaviti aktivnost na ovu temu održanu u Dječjem vrtiću More u Valbandonu.

Prije nego se posvetimo pojmovnom određenju, odnosno pojmovima važnima za obradu teme, kao što su zavičaj, baština, usmena književnost i legenda, važno je istaknuti temeljne činjenice vezane uz samo dijete i njegov razvoj ali i upoznati se sa gradom Pulom i veličanstvenom Arenom.

2. DIJETE, DJEČJI RAZVOJ I IGRA

"...Mladima bih poručio da se ne daju istjerati tako lako iz djetinjstva, neka budu što dulje tamo, a ako već budu protjerani, neka ne zaborave da bi život trebalo urediti tako da on izgleda kao neka igra." Zvonimir Balog

(LUKIN PORTAL ZA DJECU I OBITELJ. http://www.pjesmicezadjecu.com/mudre-misli/mudre-izreke.html, pribavljeno: 2. 6. 2018.)

Djeca su najveće i najvažnije blago ovoga svijeta i to će potvrditi svaki roditelj. No, svako dijete će se pravilno razviti i odrasti samo uz pomoć odraslih koji ga okružuju i upravo zato najvažniju ulogu i najveći utjecaj u djetetovom odrastanju imaju odrasli koji se nalaze u djetetovoj okolini, prvo roditelji i odrasli iz uže obitelji, a zatim odgojitelji. Svaki roditelj želi samo najbolje za svoje dijete, stoga je potrebno prikupiti što više informacija kako bi se na pravilan način utjecalo na djetetov razvoj. Prije svega roditelji zadovoljavaju djetetove fiziološke i emocionalne potrebe, a zatim i druge šire aspekte koji su bitni za razvoj. Djetetu je najlakše pristupiti kroz igru budući da je igra najvažnija djetetova djelatnost. Djetetu igra ne predstavlja samo zabavu i razonodu već kroz igru dijete uči o svijetu oko sebe, razvija se fizički i psihički, igra potiče maštu, kreativnost, razmišljanje, razvoj socijalnih vještina i pomaže u izražavanju emocija (Učenje kroz igru. https://onetius.com/course/ucenje-kroz-igru/lessons/413, pribavljeno: 7. 6. 2018.).

Igru prati osjećaj radosti, oduševljenja i zadovoljstva, ona ima važnu ulogu u cjelovitom razvoju djeteta te odrasli mogu bitno pomoći u tom procesu. Dijete od rođenja istražuje svijet i otkriva svoje mogućnosti. Igra je primarni način učenja o sebi, drugima i okolini; univerzalna je, svoj djeci poznata, instinktivna te bitan dio odrastanja i formiranja osobnosti (GVOZDIĆ, K. UTJECAJ IGRE NA RAZVOJ DJETETA. https://djecjivrticmedenjak.hr/2016/02/26/utjecaj-igre-na-razvoj-djeteta/, pribavljeno: 7. 6. 2018.). Zbog navedenog igru treba posebno naglasiti kao metodu, sredstvo i cilj u svakom pogledu pristupa u procesu odgoja i obrazovanja, odnosno u poticanju pravilnog dječjeg razvoja.

Djetinjstvo bez igre i druženja s prijateljima je nezamislivo. Predškolsko dijete većinu vremena provodi u igri, a razvoj, učenje i rad bit će uspješniji ukoliko se odvijaju kroz igru ili sadrže elemente igre. Kroz igru dijete uči, razvija se, otkriva sebe i svijet putem pokušaja i pogrešaka, eksperimentiranjem s različitim materijalima, zvukovima, sredstvima, igranjem uloga, istraživačkim i drugim načinima. Igrom dijete razvija osjećaj sigurnosti, samostalnosti, samokontrole, kompetencije, razvija vještine na svim područjima (motoričke, emocionalne, kognitivne, socijalne i govorne vještine) te jača samopouzdanje (GVOZDIĆ, K. UTJECAJ IGRE NA RAZVOJ DJETETA. https://djecjivrticmedenjak.hr/2016/02/26/utjecaj-igre-na-razvoj-djeteta/, pribavljeno: 7. 6. 2018.).

Kroz igru djeca stječu iskustva o životu, a u ranom djetinjstvu to je zapravo jedini način kako se dijete zna i može izraziti i zato igra mora biti njegov sastavni dio. Uz kreativnu igru dijete će stjecati razne socijalne vještine, fizički se razvijati i na zabavan način učiti o svijetu oko sebe i o svojoj prisutnosti u njemu. Iako aktivnosti mališana izgledaju kao obična dječja igra, za njih ta "obična" dječja igra znači jako puno. Rješavanje problema, razvijanje vještina, prevladavanje fizičkih i metalnih izazova, razvoj komunikacije, sve to i mnogo više događa se tijekom “obične” dječje igre (Učenje kroz igru. https://onetius.com/course/ucenje-kroz-igru/lessons/413, pribavljeno: 7. 6. 2018.). Dakle, igra nije tek puka zabava, nego pod tim pojmom valja podrazumijevati NAČIN MIŠLJENJA I STRUKTURIRANJA svojega unutarnjeg svijeta (svoje Ja) kao i onoga vanjskoga (drugi, priroda, zavičaj, prostor, vrijeme). Igra nije svojstvena samo djetetu, ona je oblik ljudskoga razumijevanja, savladavanja okolnosti, načina osjećanja, i sastavni dio čovjekova cjelokupnoga razvoja (Jurdana, 2015:27).

Igrajući se, djeca eksperimentiraju s pravim životnim ulogama i uvježbavaju različite vještine koristeći svoju maštu i kreativnost. Igra je od iznimne važnosti za dječji emocionalni, socijalni, intelektualni i fizički razvoj. Igrajući se, djeca uče govoriti, hodati, jesti, ophoditi se s drugima i izraziti svoje potrebe i želje. Budući da se djeca predškolske dobi ne izražavaju tako dobro kao i odrasli, igra je odličan način da se komunicira s djecom jer igračke služe kao riječi, a sama igra kao komunikacija. U igri djeca izražavaju svoje strahove, frustracije, radost, ljutnju i tugu što odrasloj osobi pruža dobar uvid u djetetov svijet (PLEHATI, T. Važnost igre u odgoju djece. https://gugalaga.com/vaznost-igre-u-odgoju-djece-9, pribavljeno: 7. 6. 2018.).

Dakle, kada se govori o igri u kontekstu odgoja i obrazovanja, od najranije dobi ona je i sredstvo i metoda i cilj. Potrebno je još jednom naglasiti kolika je zapravo njena važnost jer je upravo kroz igru moguće saznati puno toga o samome djetetu, moguće je pozitivno utjecati na razvoj brojnih vještina te je upravo kroz igru najlakše pristupiti djetetu. Odrasli mogu pomoći pri samoj igri na brojne načine, a neki od njih su stvaranje kvalitetnih uvjeta za igru imajući ipak na umu kako je djetetu potrebno minimalno kako bi se igralo. Promatranjem dječje igre, odrasli ne bi trebali zaboraviti kako se dijete voli igrati samo i u takvim situacijama ne bi se trebali nametati djetetu. Ako se dijete voli igrati s roditeljem i izrazi želju za zajedničkom igrom, roditelj treba biti strpljiv, ne treba raditi umjesto djeteta ili požurivati dijete. Roditelji bi trebali shvatiti dječju igru kao ozbiljnu aktivnost, za koju bi uvijek trebali imati vremena, jer igra ima velik utjecaj na razvoj djeteta.

3. GRAD PULA

PJESMA O PULI

Na jednome poluotoku što ga Istra zovu,

Rimljani su arenu izgradili na moru.

Pula je grad stari u kom ribu love.

Tu brodove grade da morima plove.

Ovdje su dani puni vedrine

A pred veče sunce za Brione mine.

Pjesma i smijeh čuju se na molu,

Kada pulski đaci odlaze u školu.

Autor: Mladen Vukčević

(VUKČEVIĆ, M. And the fairy tale begins... PJESMA O PULI. https://blog.dnevnik.hr/notturno/2006/05/1621082641/pjesma-o-puli.html?page=blog&id=1621082641&subpage=0&subdomain=notturno, pribavljeno: 8. 6. 2018.)

3.1. POVIJESNE ZNAČAJKE GRADA PULE

Grad Pula je grad veoma bogate i zanimljive povijesti i star je više od 3000 godina, a nastao je na brežuljku Kaštel gdje je nastalo prvo gradinsko naselje, utvrda Histra[1]. Osim kružnog oblika dvije glavne gradske ulice, od prapovijesne gradine, ništa nije ostalo. Prava gradska povijest započinje s Rimljanima. Službeno je ime grada bilo Colonia Pietas Iulia Pola, a imao je sve funkcije i građevine tipične za naseobinu rimskih doseljenika (Povijest grada Pule. http://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Kada se govori o povijesti grada Pule najznačajniji dio se odvijao za vrijeme Rimske Pule. Rimska Pula (lat. Colonia Pietas Iulia Pola, Colonia iulia Pollentia Herculanea) je bila naselje urbanog karaktera nastalo najvjerojatnije na temeljima histarske gradine. Utemeljena je u 40-im godinama 1. stoljeća prije Krista za vladavine Gaja Julija Cezara, iako nema povijesnih izvora koji o tome izravno svjedoče. Italija (uži dio Rimske države) je sredinom prvoga stoljeća prije Krista već prilično napučena pa se u vrijeme Cezara počinju osnivati veteranske kolonije izvan tog područja. Natpis uklesan na Herkulovim vratima u Puli govori o dvojici činovnika, Luciju Kalpurniju Pizonu i Gaju Kasiju Longinu, za koje se pretpostavlja kako su bili na čelu kolonista pri osnutku novoga grada (ISTRAPEDIA. Rimska Pula. http://istrapedia.hr/hrv/1921/rimska-pula/istra-a-z/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Plinije Stariji[2] sredinom prvoga stoljeća nakon Krista piše o službenom nazivu grada koji glasi Colonia Pietas Iulia Pola, dok se na pronađenom natpisu s kraja 2. ili

[1] Mletačka utvrda - Izgrađena je na najznačajnijem strateškom mjestu pulskoga zaljeva, na brežuljku na kojem su prethodno Histri locirali svoju gradinu, Rimljani castrum, a feudalna gospoda srednjevjekovni kaštel. Utvrdu je projektirao i vodio izgradnju za mletačku republiku, francuski vojni inženjer Antoine De Ville između 1631. i 1633. godine. Bila je dio obrambenog sustava Pule u 17.stoljeću, koji je još uključivao tvrđavu na otoku Sv. Andrije te dva obrambena pojasa (nasipa) (Mletačka utvrda. http://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/mletacka-utvrda/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

[2] Plinije Stariji (lat. Gaius Plinius Secundus) je vojni činovnik, književnik i neumorni istraživač koji je koristio slobodno vrijeme za prikupljanje najrazličitijih stručnih znanja i svakojakih podataka (povijesnih, zemljopisnih, prirodoslovnih, antropoloških i dr). Služeći kao rimski vojni činovnik te kao zapovjednik konjaništva i brodovlja upoznao je veći dio Europe i Sredozemlja. Najopsežnije mu je djelo, za razliku od ostalih i sačuvano, Prirodopis u 37 knjiga. O istarskoj pokrajini govori na više mjesta, kao na primjer u 3. knjizi, gdje navodi zemljopisne granice Italije, odnosno Rimskoga Carstva, i Europe, zatim u 8. kada opisujući životinjski svijet spominje istarsku vunu; istarsko ulje hvali u 15. knjizi, a javor u 16.; u 32. knjizi bilježi o lijekovima životinjskoga podrijetla, a među njima svrstava

početka 3. stoljeća on naziva Colonia iulia Pollentia Herculanea. Pula nije imala formu klasične rimske kolonije (četverokutni oblik), već oblik „paukove mreže", ponajviše zbog brežuljka u središtu grada. To je mjesto bilo pogodno za gradnju zbog blizine izvora vode, zaštićenog i dubokog morskog zaljeva te obradivog plodnog zemljišta koje ga okružuje. Prema Pietru Kandleru[3], antičku Pulu su opasavale zidine u dužini od 1600 metara, a u grad se moglo ući kroz 12 gradskih vrata, 7 s morske i 5 s kopnene strane. Najvažnija su bila Zlatna vrata (s unutarnje strane su se gotovo naslanjala na Slavoluk Sergijevaca) te ona kod današnje Gradske knjižnice i čitaonice koja su u srednjem vijeku nosila ime San Giovanni. Na točno pola ulice koja je povezivala ta dvoja vrata nalazio se glavni gradski trg Forum, centar vjerskog, političkog i trgovačkog života grada. Iza potonjih gradskih vrata bijaše početak Flavijske ceste koja je prolazila pokraj Arene te povezivala Pulu s Parencijem (Poreč), Tergesteom (Trst) i Akvilejom. Antička Pula je imala dva teatra, Malo rimsko kazalište unutar gradskih zidina, čiji ostaci još uvijek postoje u podnožju središnjeg gradskog brežuljka (Kaštel) te Veliko kazalište s pozicijom izvan grada, čiji se ostaci u tragovima nalaze podno brežuljka Monte Zaro, pokraj današnjih Stuba Jurine i Franine. U Amfiteatru (Arena) koji se također nalazio van gradskih zidina, održavale su se borbe gladijatora, međusobno ili protiv divljih zvijeri. Od spomenika koji podsjećaju na antički grad do danas su se očuvali: Slavoluk Sergijevaca, Dvojna i Herkulova vrata, dio fizičkog prostora glavnog gradskog trga Foruma na kojem se nalazi Augustov i ostatak Dijaninog hrama, mozaik Kažnjavanje Dirke, Amfiteatar te brojni natpisi, kipovi i drugi predmeti (ISTRAPEDIA. Rimska Pula. http://istrapedia.hr/hrv/1921/rimska-pula/istra-a-z/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

---

istarske kamenice (oštrige) (ISTRAPEDIA. Plinije Stariji. https://www.istrapedia.hr/hrv/2394/plinije-stariji/istra-a-z/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

[3] Kandler, Pietro, povjesničar i arheolog, rođen je u obitelji škotskoga podrijetla (Chandler), koja se doselila u Beč, a potom u 17. stoljeću u Trst. Nakon osnovnog školovanja u Trstu i gimnazijskog u Kopru studirao je pravo u Padovi, Beču te Paviji, gdje je i diplomirao. Za vrijeme studija u Beču proputovao je Ugarsku, Slavoniju, Hrvatsku, Štajersku i Donju Austriju. U Trstu je najprije od 1826. radio u odvjetničkom uredu Domenica Rossettija, kojemu je pomagao u izdavanju prvih četiriju brojeva časopisa Archeografo Triestino, potom u poreznom uredu, u gradskoj upravi Trsta, a od 1842. gotovo do smrti obnašao je dužnost gradskog prokuratora (Procuratore Civico). Glavna djelatnost ubrzo mu je postalo skupljanje i objavljivanje povijesne i druge građe o Trstu i Istri. Obuhvaćao je arheologiju i epigrafiju, političku, kulturnu i gospodarsku povijest, zemljopis, jezikoslovlje, etnografiju, demografsku i gospodarsku statistiku te meteorologiju, klimatologiju i metrologiju (ISTRAPEDIA. Kandler, Pietro. https://www.istrapedia.hr/hrv/1300/kandler-pietro/istra-a-z/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Iako je Rimska Pula bila najznačajnija, za pregled povijesti grada Pule potrebno je navesti doba kroz koje je grad prolazio. U ilirsko doba Pula je, sve do dolaska rimskih legija, bila tek okolica obližnjeg dominantnog političkog, upravnog, vojnog i vjerskog središta. Intenzivnom kolonizacijom, trgovačkim vezama te važnosti vojnog položaja, Pula preuzima vodeću funkciju. Usporedno s tim, razvijaju se i brojne gospodarske grane: kamenoklesarstvo za brojne građevine u Puli i okolici, ratarstvo, vinogradarstvo, maslinarstvo, ribarstvo te lončarstvo za prijevoz ulja, vina, pšenice i ribe. Pod Istočnim Rimskim Carstvom Pula se gradi i proširuje te dobiva i svoju vojnu funkciju. Od druge polovice 6. stoljeća Slaveni započinju prodor na istarski poluotok te se u velikim ratnim okršajima smanjuje broj stanovnika i zamire gospodarstvo. Razvojem feudalizma i stvaranjem gradova-država na istarskom se prostoru javlja Venecija. Tako je Pula 1150. godine prisegla na vjernost Veneciji i prihvatila podaničke obveze, plaćanje tributa, gradnju i opremanje galija, sudjelovanje u ratu, itd. Time se Pula vezala za mletačke gospodarsko-političke ciljeve, što su je odredili u sljedećih nekoliko stoljeća (Povijest Pule. http://www.pulainfo.hr/hr/povijest-pule/10022, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Tijekom 14., 15. i 16. stoljeća Pulu su napadali i osvajali Genovežani, hrvatsko-ugarska vojska te habsburška vojska. To je dovelo do odumiranja brojnih malih srednjovjekovnih naselja i sela. Pored ratnih osvajanja, pulsko i istarsko stanovništvo desetkovano je velikim epidemijama kuge, malarije, tifusa i velikih boginja. Propadanje monumentalnih građevina, uništeno gospodarstvo i desetkovano stanovništvo doveli su Pulu na veoma nepovoljan glas. No zahvaljujući svom geografskom položaju i važnosti luke u trgovačkom prometu, Pula nije smjela nestati. Grad su spasila organizirana naseljavanja hrvatskog i južnoslavenskog stanovništva (Povijest Pule. http://www.pulainfo.hr/hr/povijest-pule/10022, pribavljeno: 9. 6. 2018.). Osim toga, od razdoblja humanizma i renesanse u europskoj su kulturnoj javnosti sve poznatiji postajali pulski antički spomenici: Arena, slavoluk Sergijevaca, Augustov hram tako da su mnogi umjetnici i graditelji 16., 17. i 18. stoljeća boravili u Puli crtajući i opisujući rimske građevine koje su bile uzorom arhitekture od renesanse do klasicizma (Povijest grada Pule. http://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Propašću Venecije Istra i Pula došle su pod austrijsku krunu. Od 1815. godine do kraja Prvog svjetskog rata Pula je bila dio austrijskog Primorja (Küstenland). Nakon

revolucionarne 1848. godine austro-ugarsko carstvo je uočilo važnost pulske luke te u tom periodu započinje intenzivna izgradnja velike ratne luke i brodogradilišta. Istodobno započinje naseljavanje Pule te se, u razdoblju od pedesetak godina, broj stanovnika sa 1.126 popeo na 40.000 ljudi. Pula je i dalje bila opisivana kao selo odrezano od ostatka svijeta, no kasnije su uložena znatna sredstva u komunalne, sanitarne i sanacijske pothvate. Uloženi novac konačno je Pulu približio gradskim karakteristikama. Pod upravom Beča službeni je jezik Puljana njemački, ali talijanski jezik i dalje ostaje svakodnevno uporabni u brojnim slojevima društva (Povijest Pule. http://www.pulainfo.hr/hr/povijest-pule/10022, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Kad je 1856. godine otvoren Arsenal, tj. glavna baza austrijske ratne mornarice, započeo je suvremeni razvoj grada i cijele južne Istre. Nakon što je 1876. godine povezana željezničkom prugom sa linijom Beč – Trst, Pula i obližnji Brijuni osjetili su početke turizma, a svi su članovi carske obitelji, na čelu s Franjom Josipom, bili pulski gosti (Povijest grada Pule. http://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Dvadeseto je stoljeće u Puli bilo stoljeće višestrukih promjena vlasti, s odlascima i dolascima dijelova stanovništva, pojedinih društvenih i narodnih skupina, poglavito poslije Prvog i poslije Drugog svjetskog rata. 1947. godine Pula se konačno okreće prema svom prirodnom zaleđu – Hrvatskoj (u skladu sa zaključcima iz 1943. godine o pripadnosti Istre Hrvatskoj), a time i Jugoslaviji. Pula je u drugoj polovici 20. stoljeća ponovo procvjetala i razvila se u najveći istarski grad, značajan zbog dvije glavne gospodarske djelatnosti: industrije, na čelu s brodogradnjom i turizma. U vrijeme Jugoslavije, stvara se jedno novo razdoblje pulske povijesti koje je trajalo sve do osamostaljenja i stvaranja hrvatske države (Povijest Pule. http://www.pulainfo.hr/hr/povijest-pule/10022, pribavljeno: 9. 6. 2018.).

Pregled povijesti grada Pule daje na uvid kako je u prošlosti grad bio okupiran raznim stranama i utjecajima, ali je upravo takva povijest dovela do današnje višeslojne kulture u gradu Puli. Takvi višeslojni utjecaji stvorili su bogatu kulturnu ostavštinu koja je vidljiva na svakom koraku kroz grad. Neosporno je kako grad Pula ima bogatu kulturnu baštinu i upravo je bitna zadaća i obaveza njegovati zavičajnost kroz ljubav prema kulturnoj baštini koju su nam stvorili, branili i ostavili na korištenje i divljenje naši predci.

Osim ovdje napisanog pregleda povijesnih značajki grada Pule, u svrhu što boljeg shvaćanja višeslojnog kulturnog bogatstva grada, potrebno je posvetiti poglavlje i zemljopisnim, odnosno prirodnim značajkama grada.

3.2. ZEMLJOPISNE I PRIRODNE ZNAČAJKE GRADA PULE

Slika 1. GRB GRADA PULE

Izvor: Regional Express, Nezavisni istarski portal. http://www.regionalexpress.hr/site/more/grad-pula-tematski-uredio-zelenu-povrinu, pribavljeno: 10. 6. 2018.

Pula, najveći grad u Istri, gospodarsko i kulturno središte, nalazi se na 44° 52' paraleli sjeverne geografske širine i 13° 51' meridijanu istočne geografske dužine, na prosječnoj nadmorskoj visini oko 30 m. Cjelokupno područje grada ima izraženu topografsku raščlanjenost koja u korelaciji s izrazito razvedenom morskom obalom, formira prostorni ambijent visoke ekološke i vizualno-estetske vrijednosti. Grad na jugozapadnom kraju Istarskog poluotoka, razvio se podno i na sedam brežuljaka (Kaštel, Zaro, Arena, Sv. Martin, Opatija sv. Mihovila, Mondipola i Pra Grande), na unutrašnjem dijelu prostranoga zaljeva i prirodno dobro zaštićene luke (dubine do 38 m) koja je otvorena prema sjeverozapadu s dva prilaza, neposredno s mora i kroz Fažanski kanal (PULA. http://brijunirivijera.hr/dokumenti/PULA.pdf, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Današnja površina grada Pule iznosi 5.165 ha, od čega 4.150 ha na kopnu i 1.015 ha na moru, a omeđena je sa sjevera otocima Sv. Jerolim i Kozadom, gradskim naseljima Štinjan, Veli Vrh i Šijanskom šumom; sa istoka područjima Monteserpo, Valmade, Busoler i Valdebek; s juga Starom Plinarom, marinom Veruda i otokom Veruda; te sa zapada Verudelom, Lungomareom i Musilom. U Puli prevladava

mediteranska klima, blagih zima i toplih ljeta (PULA. http://brijunirivijera.hr/dokumenti/PULA.pdf, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Obzirom na geografski položaj, prometna funkcija grada Pule zauzima značajno mjesto u dosadašnjem i budućem razvoju grada. U gradu Puli i neposrednoj okolici koncentrirane su izvorišne točke svih vidova prometa: cestovnog, željezničkog, pomorskog i zračnog. Razlozi ovakve koncentracije mogu se spoznati u geopolitičkom i gospodarskom značaju Istre i Pule prema susjednim odredištima unutar hrvatskog prostora. Zahvaljujući svojim prirodnim karakteristikama i geografskom položaju, kao i i izgradnji lukobrana, pulska se luka svrstala u jednu od najboljih prirodnih luka na cijelom Jadranu. Luka Pula, kao najveća u Istri, je prirodna luka zaštićena sa južne i jugozapadne strane poluotokom koji se završava rtom Kumpar i lukobranom dugačkim 1 210 m, a sa sjeverne strane rtom Proština. Sidrište za brodove nalazi se na Gatu Rijeka dužine 150 m na oko 13 m dubine. Trajektni promet se održava tijekom cijele godine. Izletnički putnički promet odvija se u dva pravca i to dnevni izleti u Veneciju tijekom srpnja i kolovoza jednom tjedno brzim hidrogliserima te dnevni izleti raznim brodovima i brodicama tijekom turističke sezone prema bližim destinacijama kao što su otočje Brijuni, Rovinj, Limski kanal i sl. Zračni se promet ostvaruje preko Zračne luke Pula udaljene 5 km sjeveroistočno od centra grada (PULA. http://brijunirivijera.hr/dokumenti/PULA.pdf, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Djelatnost koja se u posljednjih tridesetak godina nikako ne može zaobići kada se govori o Puli jest turizam. Pogodnosti za razvoj turizma su prije svega u geografskom položaju grada, blagoj mediteranskoj klimi, očuvanom prirodnom okolišu, čistom moru, dobroj prometnoj povezanosti i bogatoj kulturno spomeničkoj baštini. Kako u samom gradu tako i široj okolici, turistička je ponuda raznovrsna te pruža niz mogućnosti za kvalitetan odmor. Na području Pule, uglavnom uz samu obalu te u središtu grada, smješten je velik broj hotela kao i apartmanskih naselja, kampova, dječjih i ferijalnih ljetovališta te nekoliko nautičkih marina. Na nekoliko kilometara udaljenosti od grada nalazi se jedan od najpoznatijih nacionalnih parkova u Hrvatskoj, Otočje Brijuni, a u okolici grada brojna turistička naselja kao i manja mjesta, primjerice Vodnjan, Medulin, Ližnjan, Premantura, Peroj, Fažana. Kakvoća mora na plažama grada Pule provodi se na 17 mjernih točaka. U uzorcima mora se analiziraju mikrobiološki pokazatelji i pH, te je utvrđena izvrsna kakvoća mora

pogodna za kupanje sukladno propisima (PULA. http://brijunirivijera.hr/dokumenti/PULA.pdf, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Grad poznat po amfiteatru[4] u kojem su se nekoć priređivale borbe gladijatora oduševljava turiste iz cijeloga svijeta. Pulska Arena sagrađena je u 1. stoljeću, tijekom vladavine cara Vespazijana, istodobno s najvećom i najpoznatijom građevinom te vrste, Koloseumom u Rimu. Građena je od domaćeg vapnenca, a u srednjem vijeku Arena je korištena za viteške turnire i sajmove kada je, smatra se, mogla primiti oko 20.000 gledatelja. Ova velebna građevina, od čije ljepote svakom posjetitelju zastaje dah, eliptičnog je oblika, s glavnom osi dužine 130 metara i kraćom osi 100 metara. U sredini je ravni prostor ili borilište, a gledatelji su sjedili na kamenim stepenicama ili stajali u galeriji. Zbog svoje veličine, Arena je smještena izvan gradskih zidina stare Pule, a do samog grada vodi cesta utemeljena u doba Vespazijana po kojem je i dobila ime – Via Flavia (CISAR, R. Pula od starog Rima do danas. https://www.wish.hr/pula/, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Ljubitelji filmske umjetnosti svih generacija okupljaju se ovdje iz raznih krajeva svijeta tijekom održavanja ljetnog *Pula Film Festivala*. Ova kultna manifestacija najdugovječniji je filmski festival u Hrvatskoj s tradicijom od gotovo šest desetljeća. Tijekom petnaest dana koliko traje festival, pulsku Arenu posjećuju mnogobrojni domaći filmaši i njihovi gosti. *Pula Film Festival* ujedno je i najdugovječniji festival nacionalnog filma na svijetu, a uz filmske projekcije najnovijih hrvatskih i svjetskih filmova gosti mogu uživati i u zanimljivim popratnim sadržajima, filmskim radionicama i zabavno-glazbenom programu. Svatko tko se zatekne na ovom prekrasnom mjestu, shvatit će zašto je pulska Arena svake godine u srpnju središte europske kulturne scene (CISAR, R. Pula od starog Rima do danas. https://www.wish.hr/pula/, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

[4] Amfiteatar (grčki ἀμφιθέατρον), u rimsko doba, kružna ili eliptična monumentalna građevina, u kojoj su se priređivale borbe između gladijatora, borbe s divljim zvijerima i pomorske bitke. Sastoji se od borilišta (arene) i stepeničasta, amfiteatralna gledališta, konstruiranoga na način antičkih grčkih kazališnih građevina. U Rimu je prvi amfiteatar izgrađen 29. pr. Kr., a poslije ih grade carevi August, Kaligula i Neron; Vespazijan je započeo gradnju najvećeg amfiteatra, Colosseuma (Koloseja), što ga je posvetio Tit, a dovršio vjerojatno Domicijan. Dobro očuvani amfiteatri nalaze se u Italiji (Capua, Siracusa, Catania, Verona), ali i na čitavu području Rimskoga Carstva (Arles, Nîmes, sjeverna Afrika, Mala Azija). U Hrvatskoj je dobro očuvan amfiteatar u Puli, a ostatci amfiteatra nalaze se u Solinu i kraj Ivoševaca nedaleko od Knina. Amfiteatrom se danas nazivaju i stepeničasta polukružna i povišena gledališta u kazalištima, predavaonice na fakultetima i slično (LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA. Amfiteatar. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2252, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Slika 2. PULA FILM FESTIVAL

Izvor: https://www.google.hr/search?q=pula+film+festival&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiX0qi6gePcAhUBGZoKHdgnBHoQ_AUICigB&biw=1366&bih=582#imgrc=2CLDl40rDEOb3M, pribavljeno: 10. 6. 2018.

Slika 3. PULSKI FILM FESTIVAL

Izvor: https://www.google.hr/search?q=pula+film+festival&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiX0qi6gePcAhUBGZoKHdgnBHoQ_AUICigB&biw=1366&bih=582#imgrc=XTRL7bppieskWM, pribavljeno: 10. 6. 2018.

U Puli su sačuvane antičke rimske građevine, od kojih je najpoznatiji već spomenuti amfiteatar iz prvog stoljeća, šesti po veličini u svijetu, a kojeg danas popularno zovemo Arena. Zatim treba spomenuti Augustinski (Augustov) hram koji je također sagrađen u prvom stoljeću. Tijekom rimskog razdoblja okruživali su ga hramovi Jupitera, Junone i Minerve. Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije sagrađena je u 6. stoljeću, kada Pula postaje sjedište biskupije, nad ostacima izvornog mjesta na kojem su se kršćani okupljali i molili tijekom rimskih vremena. Herkulova vrata su najstariji sačuvani spomenik rimske arhitekture u Puli, a izgrađena su sredinom prvog stoljeća prije Krista. Na zaglavnom kamenu isklesana je glava Herkula, zaštitnika antičkog grada Pule, i njegova toljaga (CISAR, R. Pula od starog Rima do danas. https://www.wish.hr/pula/, pribavljeno: 10. 6. 2018.).

Slavoluk Sergijevaca nalazi se na kraju ulice (Via Sergia) kojom se s Foruma kreće prema istoku. Prema natpisu na slavoluku, sagrađen je između 29. i 27. godine prije Krista. Taj impresivni spomenik antičke kulture stoljećima je motiv mnogim vrhunskim, osobito talijanskim umjetnicima. Forum, središnji trg antičke i srednjevjekovne Pule, nekoć je bio obrubljen arkadama s kipovima i reljefima, a na sjevernoj su strani bili hramovi. Na istočnom obronku brežuljka Kaštela unutar gradskih zidina sačuvani su ostaci temelja scenske zgrade i dijelovi gledališta Malog rimskog kazališta. Blizu kazališta nalazi se zgrada Arheološkog muzeja Istre, u kojoj se uz spomenike iz prethistorije i ranoga srednjeg vijeka čuvaju brojni spomenici antike nađeni na području Pule i Istre (Povijest Pule. http://www.pulainfo.hr/hr/povijest-pule/10022, pribavljeno: 11. 6. 2018.).

Slika 4. SLAVOLUK SERGIJEVACA

Izvor: https://www.google.hr/search?q=slavoluk+sergijevaca&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiqtrmxg-PcAhUSKVAKHbzyBSAQ_AUICigB&biw=1366&bih=582#imgrc=WZZan-LvaQqJ7M, pribavljeno: 11. 6. 2018.

4. ARENA U PULI

Slika 5. PULSKA ARENA

Izvor: https://www.google.hr/search?q=pulska+arena&hl=hr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&sqi=2&ved=0ahUKEwiV6vTRiOPcAhVIzLwKHVYHDjsQ_AUICigB&biw=1366&bih=582#imgrc=WNj4SIJmpfeGAM, pribavljeno: 20. 6. 2018.

Arena (latinski: pijesak) u Puli, u puku zvana i Divić-grad, amfiteatar, najveći je i dobrim dijelom očuvan spomenik rimskog graditeljstva u Hrvatskoj. Prva građevina izgrađena je sredinom prvog stoljeća prije Krista, a današnji je oblik dobila sredinom prvog stoljeća. Izvorno je bila namijenjena održavanju gladijatorskih borbi i borbi s divljim zvijerima. Podignuta je izvan gradskih obrambenih zidina, nadomak izvora vode (nimfej Karolina), uz glavnu cestu (Via Flavia) koja je iz Pule vodila u Akvileju i Rim (ISTRAPEDIA. Arena u Puli. http://www.istrapedia.hr/hrv/113/arena-u-puli/istra-a-z/, pribavljeno: 20. 6. 2018.).

Dijelovi Arene su borilište, gledalište (cavea) koje je moglo primiti 25000 gledatelja, osobiti sustav komunikacija i višenamjenskih prostora u obruču cirkularnih hodnika i nosivih zidova gledališta i podzemna prostorija ispod borilišta kao sabirnica oborinskih i otpadnih voda. Pokriva površinu od 11466 m2. Duža os je duljine 132,45 m (borilište 66,22 m), a kraća os 105,96m (borilište 39,73 m); među osima je savršen odnos 5:4. Unutrašnjost nije očuvana i vidljiv je samo kameni plašt, 72 luka, dva niza

arkada i u najgornjem nizu 64 četvrtasta prozora. Podignuta je na padini brežuljka te su prema moru (zapadu) izvedene četiri etaže, ukupne visine do 31 m, dok su prema istoku, tj. prema kopnu, izvedene samo dvije gornje etaže jer se gledalište s te strane prilagodilo padini čvrste stijene. Bila je u funkciji sve dok nisu u 5. stoljeću zabranjene gladijatorske igre, a u 7. stoljeću i borbe s divljim zvijerima. Od tada se iz unutrašnjosti arhitektonske strukture počinje vaditi gotova kamena građa za izvedbu drugih građevina. Međutim, od 13. stoljeća određuju se stroge zabrane za odnošenje toga kamena, a od druge polovice 19. stoljeća opasuje se visokom ogradom. Kao jedini amfiteatar u svijetu s gotovo potpuno očuvanim vanjskim pročeljem (plaštom) i karakterističnim stubišnim tornjevima, mnogi arhitekti, arheolozi i umjetnici je istražuju te postaje predmetom proučavanja rimskog graditeljstva. Djelomičnom obnovom izvornih prostornih obilježja (borilište, gledalište) postaje 1930-ih pozornicom za operne priredbe i druge javne manifestacije, a od 1950. služi kao najveće otvoreno hrvatsko gledalište za ljetne priredbe, glazbene (opere), filmske, sportske i druge manifestacije (ISTRAPEDIA. Arena u Puli. http://www.istrapedia.hr/hrv/113/arena-u-puli/istra-a-z/, pribavljeno: 20. 6. 2018.).

Svojim umjetničkim i tehničkim obilježjima, Arena predstavlja iznimno svjedočanstvo rijetko i dobro očuvane građevine te vrste i starosti. Vrlo bitni, jedinstveno očuvani detalji na četvrtoj etaži omogućuju proučavanje konstrukcije rimske umjetnosti. Jedini je sačuvani primjerak prijelaznog tipa od drvenog na zidani kameni amfiteatar. O Areni se u puku od davnina prenose legende: prema jednoj navodno su je preko noći izgradile vile donoseći kamen s Učke, a prema drugoj (koja se ponekad pojavljuje čak u stručnoj literaturi kao tvrdnja) dao ju je graditi car Vespazijan kao dar svojoj ljubavnici, pulskoj liberti Antoniji Cenidi (ISTRAPEDIA. Arena u Puli. http://www.istrapedia.hr/hrv/113/arena-u-puli/istra-a-z/, pribavljeno: 20. 6. 2018.).

Upravo su u pogledu njegovanja zavičajnosti bitne same legende koje kao dio bogate usmene književnosti nekog područja daju uvid u davna, prošla vremena, stare običaje, kulturu i narodna vjerovanja.

5. ZAVIČAJ I ZAVIČAJNOST

Kako kaže Jurdana (2015) svaki je čovjek rođen na određenom mjestu, u određenoj sredini i to je njegov zavičaj. No, zavičaj nije samo prostor ili mjesto gdje smo rođeni već i gdje smo se navikli živjeti, mjesto kojemu smo privrženi i nosimo ga u srcu. Štoviše, neki ljudi svojim zavičajem osjećaju i više krajeva u kojima su živjeli, imaju više zavičaja (Jurdana, 2015:15). Za zavičaj nas zasigurno vežu jaki osjećaji, lijepa sjećanja, djetinjstvo, sretni trenutci i to se sve i puno više iskazuje kroz ljubav prema vlastitom zavičaju. Iznimno je važno ista ta osjećanja i ljubav prenijeti na svaku novu generaciju djece jer će kroz povezanost sa vlastitim zavičajem svako dijete izgraditi svoj identitet.

Jurdana (2015) ističe kako i psihologija istražuje upravo tu važnost zavičaja i zavičajnosti kod pojedinaca, a osobito izražavanje osjećaja zavičajnosti. Osjećaj zavičajnosti je uvelike bitan za izgradnju vlastitog identiteta još od najranije dobi. Osjećaj pripadanja kao bitnog faktora razvoja djeteta seže do samog rođenja jer se dijete koje majka prihvaća, njeguje i voli osjeća sigurno i zaštićeno. Isto je i sa pripadanjem određenom društvu, kraju, zavičaju. U svom se zavičaju pojedinac osjeća kako tu pripada, osjeća sigurnost i zaštićenost. Dakako da je iz tog zavičaja pojedinac usvojio i nekakve običaje i tradiciju. Stoga Jurdana (2015) tvrdi kako je zavičaj dio svake ljudske osobe. Ako se vratimo na razmatranja psihologije vezano uz zavičajnost Jurdana (2015) je navela kako se nastoji odgovoriti na neka temeljna pitanja vezano uz tu temu, a to su pitanja bitna uz psihološku osnovu osjećaja zavičajnosti, zatim se propituje koliki utjecaj imaju činjenice o mjestu rođenja i geografskom podrijetlu, a koliki je utjecaj same sredine i pojedinaca iz te sredine tijekom odrastanja. Ovo su dakako veoma bitna pitanja te bi sami odgovori mogli pomoći razumijevanju osjećaja zavičajnosti.

Govoreći o zavičaju potrebno je istaknuti kako je upravo bitan faktor suživot pojedinaca na određenom mjestu i funkcioniranje cjelokupne zajednice na tom području. Zamislimo to ovako, promatramo jednu odgojnu skupinu u vrtiću. Ako se djeca u toj skupini međusobno slažu, pojedinci su sposobni dogovarati se, zajedno igrati, dijeliti igračke, zajedno osmišljavati igru i slično, onda je zasigurno veoma

ugodno biti dio takve sredine, u ovom slučaju biti u toj odgojnoj skupini. Isto je tako ugodno biti dio nekog kraja ako je suživot s drugima ugodan.

Upravo Bežen prema Jurdana (2015) navodi kako su sva gledišta o zavičaju veoma bitna za primjenu u odgojno-obrazovnoj praksi, a posebno u odgojno-obrazovnom procesu, koji započinje od djetetove najranije životne dobi, gdje jedno od najvažnjih mjesta zauzima razvoj djetetovih jezičnih sposobnosti. Stoga je za djetetov razvoj veoma bitna književnost, odnosno književni odgoj i obrazovanje. Ovdje treba naglasiti kako Jurdana (2015) ističe bitnost neposredne okoline djeteta budući da dijete najranije životne dobi najviše uči i upija iz svoje okoline pa mu je upravo zbog toga okolina najvažnija za razvoj i shvaćanje sebe i svijeta. Tako su u djetetovom zanimanju prije svega ljudi koji ga svakodnevno okružuju, ali i njegov zavičaj.

Kod pojmova zavičaja i zavičajnosti potrebno je dotaknuti se i materinskog jezika koji igra važnu ulogu u djetetovom životu. Naime, zavičajni govor odnosno materinski jezik dijete sluša i usvaja iz svoje najbliže sredine, a potom ga počinje i koristiti u verbalizaciji svojih vlastitih iskustava i doživljaja. Jurdana (2015) tvrdi kako materinski jezik neposredno povezuje dijete za prostor u kojem živi i u kojem žive njegove najvažnije osobe. Organizacija UNESCO 1953. godine definirala je materinski jezik kao jezik usvojen u ranoj dobi koji postaje prirodni instrument mišljenja i komuniciranja (Jurdana, 2015:18). No, to je samo jedna od brojnih definicija materinskog jezika, stoga će se navesti još jedna koja je iz novijeg razdoblja. Danas tako definiramo materinski jezik kao rodni ili prvi jezik koji neka osoba nauči u obitelji. Riječ je o jeziku kojim bismo trebali moći izraziti najširi raspon vlastitih misli i najnježnije nijanse svojih emocija. Tim se jezikom služimo najbolje i najpreciznije jer je usađen u nas od naših početaka i zahvaljujući njemu učimo, mislimo i govorimo (Ham prema Jurdana, 2015:18).

Već u predškolskom razdoblju treba razvijati kod djece svijest o svome materinskom jeziku kao i o standardu, ističe Jurdana (2015) jer je upravo bitno osvještavati jezično bogatstvo kojim je dijete okruženo. Što je to što ćemo ponuditi djetetu kako bismo postigli zadane ciljeve? To će biti kvalitetna zavičajna riječ djetetova užeg i šireg zavičaja koja će mu biti bliska, a ujedno ga pozivati na istraživanje nepoznatog, na stalno proširivanje vlastitih vidika i rast u vlastitim sposobnostima (Jurdana, 2015:32).

Potrebno je naglasiti bitnu ulogu odraslih koji će svojim djelovanjem i ponuđenim sadržajem razvijati djetetovu svijest i kompetencije usko vezane uz osjećaj zavičajnosti. O tome što smo i kako ponudili djetetu u njegovu susretu s njegovom zavičajnom riječju, ovisit će njegove daljnje jezične i književnoumjetničke kompetencije (Jurdana, 2015:33).

Zato, kada je u pitanju govorno-jezični razvoj, djetinjstvo je prozorom svih mogućnosti. Čak i prije nego krene u vrtić, djetetov je mozak „vrč“ spreman za učenje bogatstva jezika i komunikacije. No, pri tome valja imati na umu bitan aksiom: jezik se ne poučava, nego razvija (Apel i Masterson prema Jurdana, 2015:19).

Zbog važnosti djetetovog zavičajnog govora, u odgojno-obrazovnom procesu je veoma bitno postojanje zavičajnosti jer je to emocionalna spona prema djetetu. Stoga bi bilo poželjno u odgojno-obrazovnom radu njegovati zavičajnost i obrađivati zavičajna djela kao vrijednu književnu kulturnu baštinu. Dakako, biraju se djela koja odgovaraju djetetovim mogućnostima shvaćanja. Jurdana (2015) ističe kako se upravo pjesmom može odgajati i obrazovati u predškolskoj dobi jer se njome može utjecati na djetetovo usvajanje osnovnih znanja, vještina i navika. No, Peteh i Duš prema Jurdana (2015) naglašavaju kako je još značajnije za temu zavičajnosti činjenica kako pjesmom možemo pobuditi i emocije prema rodnom kraju, prirodi tog kraja i ljudima koji žive u tom kraju. I to je sama bit važnosti njegovanja zavičajnosti u odgoju i obrazovanju predškolske dobi.

U odgojno-obrazovnom procesu važnu ulogu upravo ima odgojitelj, budući da je on glavni posrednik koji djeci pruža uvid u ljepote zavičaja i kulturne baštine. To se odnosi na uspješan odgojiteljev rad i prijenos emocija prema zavičaju i važnosti njegovanja zavičajnosti od najranije dobi. Dakako da je ovo veoma zahtjevan i težak zadatak, ali je nagrada za dobro obavljen posao ogromna: odgajanje i obrazovanje djece sa vlastitim identitetom, doživljajem, poštovanjem i senzibilitetom prema svome zavičaju.

Djeca su naša budućnost. Što ih naučimo, na što ih uputimo kao prave vrijednosti, to će ponijeti u svijet svoje budućnosti. I nama je netko podario svijest o vrijednosti zavičajne baštine, tradicije zavičaja u kojem smo odrastali. Generacije se smjenjuju, ali vrijednosti ostaju (Jurdana, 2015:33).

5.1. BAŠTINA I KULTURNA BAŠTINA

Pojmovi zavičaja i zavičajnosti nedjeljivi su od same baštine, odnosno kulturne baštine. Ona se može definirati kao zajedničko dobro neke zajednice ili grupe ljudi, odnosno čovječanstva u cjelini, a koje se smatra nasljedstvom prenesenim od predaka. Značenje riječi baština više se odnosi na nematerijalnu (kultura, tradicija, običaji i sl.), nego na materijalnu stranu onog što čini baštinu (Elez prema Cambi, 2012:14). Baština je zasigurno dio i prošlosti, i sadašnjosti, i budućnosti te upravo stoga povezuje sve generacije. Iz svega napisanog, zaključuje se kako je baština važan dio zavičaja koji se prenosi „s koljena na koljeno“. Stoga je bitno poznavati, čuvati i razvijati ta duhovna i materijalna dobra koja oplemenjuju ne samo život pojedinca, već i cjelokupnog čovječanstva.

Baština se sastoji od brojnih elemenata koji čine bogatstvo znanja, vještina, materijalnih i duhovnih dobara. Kroz baštinu se izražavaju kulturne raznolikosti, ali i potiče uzajamno poštivanje i tolerancija prema drugim kulturama (Elez prema Cambi, 2012:18).

U Dječjem vrtiću More u Valbandonu, u kojem je za svrhe pisanja završnog rada realizirana aktivnost na temu *Legenda o pulskoj areni u radu s predškolskim djetetom*, održava se kreativna radionica kojoj je cilj njegovanje kulturnih običaja prostora čakavskog narječja. U tom se vrtiću kulturni običaji s djecom njeguju kroz igru i ples. Djeca uz svog odgojitelja uče plesati istarski narodni ples Balun[5] i pjevati pjesmice na čakavskom narječju. To je jedan od odličnih načina kako već od djetinjstva njegovati kulturnu baštinu svog zavičaja.

Zavičaj i baština pojedinačno predstavljaju vrijednost samu po sebi, a njihov spoj logičan je slijed budući da su snažno povezani i zajedno pridonose jačanju i očuvanju

[5] Balun- Balun ili Balon, najraširenij i najizvođeniji narodni ples na istarskom poluotoku. U njegovu izvođenju sudjeluje više plesnih parova ravnomjerno raspoređenih po kružnici, s plesačem s unutarnje i plesačicom s vanjske strane kruga. Oni se kreću suprotno od smjera kazaljke na satu, dok se jedan par, ili nekoliko pojedinačnih plesača, okrećući se oko svoje osi, vrte u smjeru kazaljke na satu. Na prvome mjestu u plesnom nizu nalazi se glavni plesač s partnericom, koji povikom »opsasa« ili udarcem noge o pod daje znak ostalim plesačima za promjenu plesne figure. Izvodi se uz pratnju miha ili roženica, rjeđe šurli ili vidalice, a iznimno i uz pratnju harmonike. U nedostatku glazbala može se plesati i uz tarankanje (ISTRAPEDIA. BALUN (BALON). https://www.istrapedia.hr/hrv/153/balun-balon/istra-a-z/, pribavljeno: 20. 6. 2018.).

identiteta kao jedne od temeljnih ljudskih vrijednosti. Drugim riječima, zavičaj i baština odgovaraju našoj potrebi za pronalaženjem identiteta, kako bismo mogli komunicirati s drugim kulturama, prošlošću i baštinama, što je u kulturološkom smislu od presudne važnosti (Elez prema Cambi, 2012:18).

Zavičajna baština definira se kao duhovno i materijalno dobro kojim je čovjek nekog područja razvojnim djelovanjem obilježio vlastitu postojanost prostora u kojem živi (Elez prema Cambi, 2012:19). Čovjek svojim djelovanjem utječe na okolinu prilagođavajući je svojim potrebama. Tako okolina postaje prostor za življenje, za koju se čovjek emocionalno veže stvarajući materijalna i duhovna dobra koja postaju njegovo bogatstvo. Zavičajna baština velik je izvor dobara iz prošlosti sačuvanih u svom izvornom obliku (Elez prema Cambi, 2012:19). Tu se pruža veliko zavičajno znanje koje je temelj za stvaranje osobnog identiteta zato što je čovjeku lakše identificirati se kada je upoznat s prošlošću i svim bitnim činjenicama o svom zavičaju. Osim toga, čovjeku se upoznavanjem svog rodnog kraja i baštine koja se uz njega veže pruža prilika i za učenje i stvaranje novih spoznaja.

Hrvatska je zemlja koja se u prošlosti nalazila, ali se i danas nalazi na razmeđu različitih civilizacija, kultura i utjecaja. Isprepletenost tih kulturnih, povijesnih, ali i prirodnih čimbenika osigurali su joj bogatu prirodnu i kulturnu baštinu koja je nedjeljivi dio hrvatskog tradicionalno orijentiranog stanovništva. Iako je hrvatski čovjek u tijeku aktualnih društvenih promjena, još uvijek je u njemu duboko ukorijenjen osjećaj za zavičajne vrijednosti, no postavlja se pitanje do kada će to tako biti (Elez prema Cambi, 2012:21).

6. VAŽNOST USMENOSTI U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Djeca koja slušaju i čitaju postaju odrasli koji misle!

(CENOV, I. (06.09.2015.) JOURNAL. *ILINA CENOV: DJECA KOJA ČITAJU POSTAJU LJUDI KOJI MISLE. http://www.journal.hr/mama/ilina-cenov-djeca-koja-citaju-postaju-ljudi-koji-misle/,* pribavljeno: 22. 6. 2018.)

U svakom segmentu djetetova života, odnosno odrastanja, pa tako i kod usmenosti djeteta najvažniju ulogu imaju upravo odrasli. Oni su ti koji su djetetu uzor jer ono što dijete vidi oko sebe „upija kao spužva“. U suvremenome aktualnome trenutku roditelji, odgojitelji, učitelji teško se snalaze u složenim okolnostima ekspandirajućeg i često agresivnog tržišta, marketinga i medija koju promiču materijalizam, konzumerizam, trenutačni užitak (Jurdana, 2015:34). Jurdana (2015) navodi kako su u prošlosti vrijednosti bile drukčije posložene, odnosno težilo se prema iskrenosti, smirenosti, mudrosti, pravednosti, umjerenosti i slično, dok se u današnjem modernom vremenu javlja neodređeni pojam vrijednosti, odnosno moralna nepismenost i pomutnja. Pomutnja o kojoj Jurdana (2015) govori nastala je zbog užurbanog načina života u kojem današnji roditelji, prezaposleni, zabrinuti, „bombardirani“ zahtjevima sa svih strana rijetko kad uspijevaju uloviti vremena kako bi se posvetili svojoj djeci, čitali im ili pak pričali priče. Razvidno je da djeca danas sve više odrastaju bez nekada uvriježena običaja roditelja da djetetu čitaju ili kazuju klasične priče, uspavanke, bajke, legende, mitove. Upravo klasične bajke, priče, legende, mitovi, uspavanke svojom simbolikom na posebne načine djeluju na svijest i podsvijest recipijenta, osobito najmlađeg, i kao takve imaju nezamjenjivu ulogu u oblikovanju svijesti i savjesti kod djeteta (Jurdana, 2015:35). Iz svega navedenog jasno je, i posebno će se naglasiti, kako je čitanje i slušanje književnih tekstova od najranije dobi iznimno važno i neophodno u današnje vrijeme. U svezi s tim, Jurdana (2015) naglašava kako je potrebno kod djece razvijati vještinu njegovanja kulture riječi kao jedinstvena načina spoznavanja svijeta i formiranja ljudske osobnosti.

U odgoju i obrazovanju naših najmlađih bitno mjesto prema Jurdani (2015) upravo zauzimaju književne kompetencije koje kao dio široka spektra humanističkih vještina,

dostignuća i afiniteta uočljivo opadaju u dominirajućoj kulturi relativizma, materijalizma i konzumerizma. Protiv toga se svim snagama treba boriti upravo čitanjem i pričanjem priča djeci koje će pružiti radost i užitak, poticati na aktivno slušanje i razvijanje književnih kompetencija od najranije dobi.

Glavna prijetnja razvoju književnih kompetencija, samim time i usmenosti kod djece, jest ovisnost o elektroničkim medijima. Većina današnje djece vrijeme provode uz elektroničke medije te vrlo malo usmeno komuniciraju. Razvojem tehnologije prvo se zanemaruje živa riječ, što je ogroman problem. Današnje generacije djece ne znaju izražavati svoje emocije, doživljaje, svoj vlastiti unutarnji svijet, svoje motive. Upravo zato je za djecu usmena književnost nepregledan izvor mašte. Književni tekstovi, bilo pismeni ili usmeni, potiču maštu, razvijaju je, uče nas. Slušajući kako mu roditelj, odgojitelj, učitelj čita ili priča dijete razvija bogat unutrašnji život, vrlo aktivan i vrlo poticajan za njegov kasniji razvoj. Slušajući dobro i pravilno izgovorenu riječ, kroz poetičnost dijete prima sve ono što mu je bitno, oblikujući time i svoj vlastiti svijet, svoju vlastitu riječ i govor. Stoga Jurdana (2015) ističe kako je zadatak svih odraslih propitati i osvijestiti suvremenu situaciju, poduzeti konkretne korake i spasonosne mjere u korist današnjih generacija te naći načine suživota u suvremenoj kulturi. Također naglašava kako ipak postoji radosna vijest, a ona glasi: kako je kod djece urođena ljubav prema riječi te postoji glad djece za književnom, estetskom i etičkom porukom, a zadatak i obaveza odraslih je njegovati i razvijati tu ljubav i potrebu. Riječima Jože Skoka: *„...još uvijek su zavičajni oni putokazi koji nas usmjeravaju, svjetionici koji upozoravaju na brodolome, prostori koji nas ukorjenjuju, uporišta iz kojih polazimo i kojima se vraćamo da bismo crpili nove poticaje...“* (Skok prema Jurdana, 2015:36). Zavičajnost kao takva javlja se u sklopu kulture naroda i upravo zbog toga potrebno je nakratko spomenuti i samog Lava Vigotskog[6] koji ističe kulturu kao odrednicu razvoja pojedinca pa samim time zaključuje se kako se i dijete razvija u kontekstu određene kulture u kojoj odrasta (Jurdana, 2015:36). Ta kultura utječe na djetetov intelektualni razvoj tako što djeca iz kulture stječu svoja znanja, ali

[6] Vigotski, Lav Semjonovič, sovjetski psiholog, diplomirao je 1917. u Moskvi, gdje je poslije radio na Institutu za eksperimentalnu psihologiju te osnovao Institut za defektologiju. Predavao na sveučilištima u Moskvi, Sankt Peterburgu i Harkovu. Iako nije imao formalno obrazovanje iz psihologije, djelovao je plodno i inovativno u njezinim različitim područjima. Najpoznatiji mu je tekst Mišljenje i govor (1934), gdje razrađuje sociokulturnu ideju dječjega razvoja, u kojem odlučujućim čimbenikom smatra razvoj jezika. Nakon završetka hladnoga rata njegov je rad otkriven u Zapadnoj Europi i SAD-u te posljednjih 30-ak godina ima znatan utjecaj u svjetskoj psihologiji (tzv. Vigotskijeva škola). Uz J. Piageta smatra se utemeljiteljem psiholingvistike te razvojne i pedagoške psihologije (VIGOTSKI, LAV SEMJONOVIČ. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64582, pribavljeno: 22. 6. 2018.).

i usvajaju procese, tj. načine svoga mišljenja. Riječ je o dijalektičkome procesu koji se odvija u različitim socijalnim interakcijama, a najvažnije su upravo govorne interakcije (Jurdana, 2015:38). Govor koji okružuje dijete od samog rođenja, govor odraslih koji su u njegovoj okolini je taj koji djetetu prenosi određena znanja, navike, vjerovanja koja su dio neke kulture, kulture kojoj i dijete pripada. Na taj način se dijete povezuje sa svojom kulturom, svojim zavičajem.

Na ovu temu Jurdana (2015) spominje i našu stručnjakinju s područja predškolske pedagogije, Arjanu Miljak[7] pošto upravo ona ističe važnost interakcije djeteta s odraslom osobom koja djetetu u prvom planu zadovoljava fiziološke potrebe, ali isto tako i budi, osvještava i razvija sve osobine uz pomoć kojih će se dijete razviti i izrasti u odraslu samosvjesnu osobu. Jasno je kako je ovdje važna socijalna interakcija i komunikacija. Posebno u predškolskome razdoblju, za razvoj dječjeg govora, važna je komunikacija koja se odvija između odgojitelja i djeteta, zatim između djeteta i drugih osoba, kao i šire društvene zajednice (Jurdana, 2015:38). Razvoj dječjeg govora odvija se uz komunikaciju temeljenu upravo na igri jer je igra najvažnija djetetova djelatnost. Kroz igru dijete na najlakši način spoznaje svijet oko sebe i uči sve potrebno za njegov daljnji razvoj i odrastanje. Upravo kroz igru je moguće uvesti dijete u svijet književnih tekstova, a upoznavanje s književnim tekstovima, kao što je čitanje slikovnica, pričanje priča, stvaralačko kazivanje stihova, pruža obilje mogućnosti za bogato ostvarenje komunikacije. Ona se odvija između djeteta i odgojitelja, među vršnjacima, a dijete komunicira i s okolinom u kojoj živi i odrasta, ističe Jurdana (2015).

Kada se govori o zavičajnoj riječi Istre i Hrvatskog primorja, konkretno o čakavskoj zavičajnoj riječi, koja uključuje pripadajuće dijalekte i govore, Jurdana (2015) ističe problem nedostatka pisanih djela koja bi bila namijenjena djeci i samim tim primjerena djetetovim sposobnostima shvaćanja. Upravo stoga se usmena književnost kao bogat izvor treba i mora koristiti kako bi se njegovala stara zavičajna riječ i kako bi se kroz takvo djelovanje razvijala zavičajnost od najranije dobi.

[7] Miljak, Arjana, hrvatska pedagoginja (Trpanj na Pelješcu, 23. 3. 1939.). Diplomirala pedagogiju i psihologiju te doktorirala (1981) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Usavršavala se u Francuskoj. Radila kao učiteljica u odgojno-socijalnim ustanovama, u SUVAG-u (Centar za rehabilitaciju sluha i govora) te kao profesorica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Bavi se predškolskom pedagogijom, obiteljskim odgojem i metodologijom pedagoškoga istraživanja. Glavna djela: Uloga komunikacije u razvoju govora djece predškolske dobi (1984), Istraživanje procesa odgoja i njege u dječjim jaslicama (1991), Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja (1996) (MILJAK, ARJANA. http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40967, pribavljeno: 22. 6. 2018.).

7. USMENA KNJIŽEVNOST

Književnost je važna sastavnica ljudskog života. Ona je također jedna od temeljnih spona kulture, i to one u njezinu izvornome značenju, bez obzira na to pojavljuje li se u usmenom ili pisanom obliku (Botica, 2013:9). Dakle, književnost je veoma bitan faktor koji predstavlja kulturno dobro nekog naroda. Botica (2013) navodi kako je sama usmena književnost nastajala kroz povijest u živoj komunikaciji te kako je upravo zbog toga funkcionirala na neki svoj specifičan način i opstala sve do danas. Nadalje, tvrdi kako je upravo činjenica da su ljudi bića obdarena govorom dovela do toga da su se zahvaljujući nadarenim pojedincima, koji su uvidjeli vrijednost usmenoknjiževnih djela te dalje u narodu prepričavali takva djela, upravo ta djela prenosila i sačuvala do dana današnjeg. Stoga treba posebno naglasiti važnu ulogu tih nadarenih pojedinaca.

Tvorac je usmenoknjiževnih tekstova onaj daroviti pojedinac koji osjeća snagu riječi i unutar govorenoga jezika neke sredine provodi odabir kako bi prikladno izrazio svoja raspoloženja i predao ih slušateljima kao oblikovanu strukturu (Botica, 1995:9). Jezikom oblikovana kulturna dobra ponajprije su kolektivna dobra, premda je primarni tvorac uvijek pojedinac. Ne smije se zanemariti ni interakcija između pojedinca (posebice onoga koji želi drukčiju verbalizaciju) i zajednice koja želi u sjećanju zadržati ono što joj je bitno za identifikaciju (Botica, 2013:10). Uzevši sve u obzir, može se zaključiti kako je upravo osobina ljudi da vole slušati priče, pričati i prenositi priče bila ključna kroz cijelu povijest usmene književnosti. Stoga i Botica (2013) naglašava usmenost i piše kako se fenomen književnosti ne može potpuno razumjeti izvan bitne kategorije usmenosti. Dakako da ovdje treba spomenuti običaje i tradiciju koja je kao takva stvarala, održavala i njegovala književnost. Sadržaji koji se prenose govorom, predajom postaju kolektivna svijest te se podjednako ugrađuju i u pojedinačni i u skupni inventar. Vremenom, možda dolaze do te razine da postaju navika koja se potom ukorijeni u ljudima kao dio naravi čovjeka/čovječanstva (Botica, 2013:12).

Jurdana (2015) govori kako se književni tekst, bio on usmeni ili pismeni, promatra kao poruka koju je autor (pošiljatelj) oblikovao kako bi prenio slušatelju (primatelju) koji će tekst primiti, slušati, čitati, usvojiti. Ovakav se proces naziva komunikacijski.

Ovdje je važno naglasiti način na koji će netko primiti književnoumjetničku poruku, kako će na njega djelovati, kako će ga motivirati, uputiti. Stoga je glavni faktor ovog pristupa čitatelj/primatelj/slušatelj i njegov odnos prema tekstu, odnosno njegov doživljaj književno-umjetničkog djela. Ovakav pogled je važan kod usmene književnosti i to od načina na koji se tekst iznosi, do samog prijenosa i prihvaćanja teksta. Primatelj, kao izvanredno aktivan čimbenik u susretu s pjesmom, konkretizira tu pjesmu, definicijom Romana Ingardena[8], kao estetski predmet (Jurdana, 2015:22).

Usmena je književnost najstariji i najdugotrajniji oblik umjetničkoga stvaranja jezičnim medijem (Kekez prema Škreb, Stamać, 1998:133). Kekez prema Škreb, Stamać (1998) tvrdi kako je upravo ova vrsta književnosti zasigurno stara onoliko koliko i sam čovjek jer se od davnina usmenom riječju komuniciralo i prenosilo znanje, iskustvo, ali i pjesme i priče među narodom. Nadalje, Kekez prema Škreb, Stamać (1998) naglašava kako su i usmena i pismena književnost iste na razini književnosti, ali su stilski različite. Objema im je zajedničko sve što ih čini književnostima i obje čine ukupnost ljudskog, duhovnog, etnološkog, kulturološkog, antropološkog znanja i zbir su pojedinačnih ostvaraja (Kekez prema Škreb, Stamać, 1998:134).

U suodnosu usmene i pismene književnosti Kekez prema Škreb, Stamać (1998) iznosi kako su uočene tri faze: prva, agrafijska je isključivo usmena, druga je faza usmena i pismena, ali s pretežitošću usmene i treća koja je također usmena i pismena, ali sa pretežitošću pismene.

Usmena književnost prema Kekezu prema Škreb, Stamać (1998) nije oduvijek tako imenovana već je uvijek bila poznata, pa i najpoznatija, pod nazivom narodna. Osim tih naziva još su je imenovali kao pučku, prirodnu, tradicionalnu, seljačku, anonimnu. Brojni nazivi su dolazili iz raznih razdoblja, ovisno o tome koja je koncepija bila dominantna u određenom razdoblju. Ipak uza svu brojnost naziva različitih pristupa, usmena je književnost najdulje, najdosljednije, najredovitije i najčešće nazivana

[8] Ingarden, Roman (Krakov, 5. 2. 1893. – Krakov, 14. 6. 1970.) Poljski filozof, profesor i teoretičar koji fenomenološkom metodom dolazi do svojevrsne ontologije što je objašnjava gotovo u svim vrstama umjetnosti (glazba, slikarstvo, arhitektura, film, književnost i dr.). Drži da se estetski predmet što ga konstruira promatrač često identificira s umjetničkim djelom, što često postaje izvorom pogrešnih sudova. Svoje shvaćanje književnoga djela suprotstavlja pozitivističkom i duhoznanstvenom konceptu te u njemu iznalazi slojeve: glasovni materijal, značenje riječi, predstavljeni predmet i njegove imaginarne aspekte. Ta višeslojna struktura umjetničkoga djela ne isključuje njegovo jedinstvo. Glavna djela: Intuicija i intelekt kod Bergsona (1921), Esencijalna pitanja (1924), Književno umjetničko djelo (1931), Istraživanje ontologije u umjetnosti (1962) (PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJA ONLINE. INGARDEN, ROMAN. http://proleksis.lzmk.hr/28001/, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

narodnom književnošću (Kekez prema Škreb, Stamać 1998:141). Pretpostavit ćemo da je tako upravo zbog činjenice kako je ovaj oblik književnosti nastajao u narodu, stvarao ju je i prenosio narod.

Usmena ili narodna književnost je ona koja je stvarana od strane naroda dugi niz godina i stoljeća. Narod ju je usmenom predajom stvarao i čuvao te prenosio naraštajima. To se odvijalo sve dok je nisu počeli zapisivati skupljači blaga (Lektire. Hr. Pomoć pri pisanju lektira. USMENA KNJIŽEVNOST. https://www.lektire.hr/usmena-knjizevnost/, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

Još jedna od definicija govori kako je usmena književnost vrsta kazivanih ili pjevanih tradicijski uobličenih tekstova u živoj izvedbi ili u zapisu. Od razdoblja romantizma takva vrsta književnosti s nazivom narodna književnost (češće poezija) podrazumijeva arhaične oblike usmenih tradicija (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

Tekstovi se prilagođuju idealnim modelima stila narodnog pjesništva, shvaćenoga kao neindividualna poezija koja spontano izvire iz narodne duše. Višeznačnost atributa narodno proizlazi iz romantičkoga razumijevanja pojma narod. Engleska riječ folk označuje slabije obrazovane pripadnike širih društvenih slojeva, nekadašnje niže staleže (narod, puk). Različite značenjske nijanse izvedenice riječi narod povezuju se u pojedinim jezicima i s poimanjem narodne poezije. Termin folklor danas često pokriva duhovnu ili ukupnu narodnu kulturu. Za američku folkloristiku pojam narod (folk) označuje svaku skupinu ljudi koja ima neki zajednički čimbenik – zanimanje, jezik, religiju i na toj osnovi izgrađenu zajedničku tradiciju (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

Termin narodna književnost (i srodni nazivi s atributom narodni) rabi se i danas u kulturno-povijesnom kontekstu kad obuhvaća i književnopovijesnu komponentu, ali nije prikladan za pojam usmenoga stvaralaštva. Usmeno književno stvaranje imenuje se različito (narodna ili pučka poezija, narodna književnost, narodno stvaralaštvo, folklor, folklorna književnost, književni folklor, usmena književnost, tradicijska verbalna umjetnost, verbalni folklor i dr.) i predmet je više istraživačkih područja i disciplina: znanosti o književnosti, lingvistike, folkloristike, etnologije, kulturne

antropologije, sociologije, povijesti (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

Maja Bošković-Stulli[9] služi se nazivom usmena književnost, koja se priopćuje usmeno u izravnoj kontaktnoj komunikaciji i tradicijski se prenosi. Time je izražena i opreka prema pisanoj književnosti, čiji su tekstovi fiksirani i prenose se „tehničkim“ načinima komuniciranja. Promatrano u kontekstu, djelo usmene književnosti traje koliko i njegova izvedba. Svaka je izvedba ujedno nova kreacija pa se usmena književnost shvaća i kao trajan proces u međuigri između tradicijskih oblika i inovacija koje nastaju u prenošenju. Tradicija se promatra kao fleksibilna cjelina čije strukture i značenja za kazivače/pjevače/izvođače i publiku imaju zatvoren smisao. Ovladavanje tim tradicijskim jezikom temelj je za aktivno sudjelovanje u komunikaciji i za prenošenje usmenoga stvaralaštva. Iz mnoštva komunikacijskih činova slijede varijante (inačice), koje se razmatraju kao jednakovrijedni tekstovi (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

U usmeno izvođenoj književnosti, estetska funkcija nije dominantna. Usmena će lirska pjesma uz pjesničku funkciju očitovati i manifestnu funkciju, kojom se realizira tijek svadbenoga, jurjevskoga ili kojega drugog običaja; naricaljka će imati

[9] Dr. sc. Maja Bošković – Stulli (1922.Osijek-2012.) Studirala je slavistiku u Zagrebu, Kazanu, Sankt-Petersburgu i Beogradu. Diplomirala je 1950. u Beogradu, doktorirala 1961. u Zagrebu. Radila je u Jadranskom institutu današnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a od 1952. do umirovljenja 1979. godine u Institutu za narodnu umjetnost (današnji Institut za etnologiju i folkloristiku) u Zagrebu. Od 1963. do 1973. bila je ravnateljica Instituta. Sudjelovala je na mnogim domaćim i svjetskim znanstvenim konferencijama i kongresima. Predavala je na Interuniverzitetskom studiju u Dubrovniku. Bila je višegodišnja glavna urednica, a potom članica uredništva časopisa Narodna umjetnost. Među osnivačima je međunarodne udruge za istraživanje priča, članica je uredništva međunarodnoga časopisa Fabula te suradnica Enzyklopädie des Märchens. Članica je nekoliko hrvatskih i inozemnih znanstvenih i stručnih društava. Dobitnica je nekoliko nagrada za znanstveni rad. Objavila je dvadesetak knjiga i velik broj studija u domaćim i međunarodnim znanstvenim časopisima. U obrazloženju odluke o nagradi "Antuna Barca" Ljiljana Marks između ostaloga piše: "U svom znanstvenoteorijskom radu M. Bošković-Stulli polazi od stajališta da je usmena književnost dinamičan proces, upućuje na njezino trajanje u nepisanu obliku tijekom dugih stoljeća, ali i u trajnom prožimanju s pisanom književnošću te na poseban način postojanja usmenoknjiževnih djela koji je otuda proistekao: u neponovljivu bogatstvu inačica pjesama, pripovijedaka i ostalih folklornih oblika uz stabilnost njihovih osnovnih struktura. Upravo je takva njezina orijentacija stavila istraživanje naše usmene književnosti u širi, europski i svjetski kontekst; osuvremenila je pristup usmenoj književnosti: izvrgla kritici mnoge nedosljedne teorijske pozicije; stvorila je značajan teorijski okvir bavljenja usmenom književnošću danas" (INSTITUT ZA ETNOLOGIJU I FOLKLORISTIKU. DR. SC. MAJA BOŠKOVIĆ – STULLI. http://www.ief.hr/Znanstvenadjelatnost/Znanstvenici/Zaslu%C5%BEnivanjskiinekada%C5%A1njiznanstvenici/MajaBo%C5%A1kovi%C4%87Stulli/tabid/383/language/hr-HR/Default.aspx, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

emocionalnu funkciju, zaklinjanje magijsku; poslovica će u sklopu razgovora u uopćenoj formi s prenesenim smislom karakterizirati neku životnu situaciju; povijesna predaja će poučiti o prošlosti; poneka lirska pjesma ili balada, bajka, zagonetka poslužit će razonodi, skraćivanju vremena, što je donekle bliže isticanju estetske funkcije. Usmena književnost samo dijelom i uvjetno pripada umjetnosti jer se sve više shvaća kao jezik a ne djelo, proces a ne produkt, govorni/izvedbeni čin s gusto kodiranim značenjima, a ne samo transkribirani tekst (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 30. 6. 2018.).

7.1. VRSTE USMENE KNJIŽEVNOSTI

Žanrovi su u usmenoj književnosti drukčiji i raznolikiji nego u pisanoj jer ih određuju izvedbene situacije, usmeni način postojanja, prepletenost s izvanknjiževnim funkcijama. Najbliži su im u književnosti srednjovjekovni književni žanrovi, koje je uvelike određivala njihova uporaba (bogoslužje, pravna i diplomatska praksa, izvedbe na dvorovima i u svakodnevnom životu) i javljali su se podjednako kao književne pojave i životna svakodnevica. Tradicijska podjela na epsko, lirsko i dramsko preuska je, statična i kruta za usmenoknjiževne žanrove, ali se ipak uzima kao okvirna. Usmenoknjiževni žanrovi određivali su se prema primarnim funkcijama; prema opsegu i složenosti (odvajaju se formule i forme), prema medijima izvedbe (razlikuju se forme pripovijedanja, scenske i glazbene forme), prema hijerarhijskom sustavu (od skupina umjetničkih rodova do individualnih tvorevina) i slično. Definiraju se i kao jednostavni oblici, koji prethode složenim oblicima razvijene književnosti. Po strukturalnim crtama sve povijesne i kulturne modifikacije folklornih oblika varijacije su temeljnih struktura, a svako ih društvo može napuniti prikladnim kulturnim, povijesnim i simboličkim sadržajem (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 1. 7. 2018.).

Prozni književni izraz javlja se i u vicevima i šaljivim pričicama, a prozni su, dakako, i govorni žanrovi koji nemaju izrazito književne značajke, kao što su pričanja o životu.

Na prijelazu između proze i stiha mali su oblici poput poslovica i zagonetki, gdje ritmiziranje proze pomaže pamćenju. Poslovice i uzrečice naglašavaju svakodnevni razgovor, a odlikuju se kratkoćom i jezgrovitošću. Obredni dramski tekstovi uglavnom su u stihu, a i tekstovi koji su katkad nastali pod utjecajem pisane književnosti i nisu podložni većim promjenama od izvedbe do izvedbe. Usmena epika obuhvaća deseteračku junačku epsku poeziju s tematikom iz davne prošlosti. Epske novelističke pjesme sadržajem su katkada bliske baladama. Pjesma baladnoga značaja može nastati i kraćenjem epske pjesme te zaživjeti u usmenoj tradiciji ako se prilagodi žanru balade. Usmena lirika bitno se razlikuje od lirike izvan tradicijske kulture. Te se razlike manje zamjećuju uspoređuju li se zapisi s pisanim djelima, ali u usmenu izvođenju dolazi do izražaja povezanost verbalne sastavnice s glazbom i plesom. Usmena je lirika dijelom vezana uz običaje godišnjega ciklusa (npr. božićne i uskrsne pjesme, kolede i druge ophodne pjesme), životnoga ciklusa (uspavanke, svadbene pjesme, naricaljke) te uz običaje vezane uz rad, ali postoje i pjesme pojedinih profesija (npr. mornarske ili vojničke pjesme) te obredne pjesme. Moderna folkloristika uza stare žanrove posvećuje pozornost i suvremenim narativnim žanrovima: šaljivim pripovijestima o lokalnim zbivanjima, kazivanjima o životu, autobiografijama, iskazima prognanika i izbjeglica, svakidašnjim pričanjima, glasinama, prepričavanjima i usmenim odjecima iz masovnih medija, urbanim predajama, analizi popularnoga štiva, dječjim vicevima, pripovjedačkim postupcima, mimici i pokretu u pričanju, regionalnim obilježjima, odnosu pisanoga i usmenoga (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 1. 7. 2018.).

7.2. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Hrvatska usmena književnost, koja je stoljećima pamćena, pripovijedana, bila u izvedbi, brušena i prenošena hrvatskim jezikom, ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaest stoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji (Dragić, 2008:13). Ta je književnost tradicija pisanoj književnosti.

Hrvatsku usmenu književnost (bajke, pripovijetke, predaje, legende i druge prozne oblike; obredne i dramske dijaloge; epske i lirske pjesme, balade i romance; poslovice, zagonetke i druge usmene žanrove) obilježavaju i određuju duboko prepletene povijesne veze. U njoj se dodiruju i prepleću različite tradicije, mediteranske, srednjoeuropske, panonske, balkanske te otud izviru distinktivna svojstva i posebnost. Specifično hrvatskom čini ju jezik (s trima narječjima: čakavskim, kajkavskim i štokavskim) na kojem su ju pripovjedači ili pjevači slušali, čitali, zapamtili i potom dalje prenosili. Proteklih stoljeća zapisani su mnogi tekstovi, često na temelju naknadnog sjećanja. Rijetki su zapisi nastali tijekom samih izvedbi, u prigodama kada se pjevalo ili pripovijedalo. Tako je najčešće sačuvan samo verbalni dio usmene izvedbe, bez dovoljno podataka o izvedbi, kontekstu, glazbi, plesu ili namjeni (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 2. 7. 2018.).

Predaja o dolasku Hrvata u današnju postojbinu najstarije je pisano svjedočanstvo o hrvatskim usmenim tradicijama. Iz srednjovjekovne hrvatske književnosti u usmenoj su se književnosti ustalile biblijske legende, legende o Bogorodičinim čudesima, o svecima i mučenicima, legende o svecima zaštitnicima pojedinih gradova, legende o svetačkim čudesnim izlječenjima i izbavljenjima. Slično je i u pobožnim pjesmama iz rukopisnih i poslije tiskanih pjesmarica, koje se promijenjene javljaju i u najnovijim zbirkama usmene poezije. U usmenoj su tradiciji zaživjeli i prenosili se u raznolikim transformacijama mirakuli i legende o čudesima Blažene Djevice Marije. Plačevi, pasionske pjesme i drame, pjesme o prepiranju duše i tijela ili one o posljednjem sudu odjekuju u usmenim izvedbama do današnjeg dana. Prvi podatci o hrvatskim usmenim lirskim pjesmama potječu iz 15. stoljeća o smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku. Tu je i nekoliko slobodno prepjevanih narodnih pjesama, zatim pjesme o običajima, zapisi predaja i opisi pripovjedačkih situacija. Sustavno zapisivanje i istraživanje narodne tradicije, prije svega pjesama, a poslije i priča i ostalih usmenoknjiževnih žanrova, počinje u Hrvata u prvoj polovici 19. stoljeća i povezano je s nacionalnim buđenjem. Osnivanjem Akademijina odbora 1888. te pokretanjem Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena 1896. bili su stvoreni okviri za sustavno proučavanje usmenoknjiževnih žanrova. Usmena je književnost (s nazivom narodna) bila posredno prisutna u nastavi na zagrebačkom Filozofskom fakultetu još od 1875., a katedra za narodnu književnost osnovana je 1950. Od druge polovice 20.

stoljeća usmena književnost uglavnom se proučava u Institutu za etnologiju i folkloristiku (Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 2. 7. 2018.).

8. LEGENDA

Budući da je tema završnog rada legenda kao vrsta usmene književnosti, objasnit će se sam pojam te književne vrste. Legenda je narodna predaja o životu neke osobe ili o nekom (neobičnom) događaju, izmišljen ili najčešće fantazijom obogaćen i preinačen neki povijesni događaj. Latinski izraz „legenda“, od glagola „legere“ znači: „ono što se treba čitati“ (Mišković, Ogurlić, 2001:7). Na srednjovjekovnom latinskom ovaj pojam značio je štivo ili nešto što se može pročitati. Danas legendom smatramo bilo kakav događaj koji bi mogao biti povijesni, ali je činjenično iskrivljen i prožet fantazijom (LEKTIRE.HR. LEGENDA. https://www.lektire.hr/legenda/, pribavljeno: 15. 7. 2018.).

Legenda je pojam koji ima više značenja. U svojem originalnom tumačenju značio je čitanje poglavlja, knjiga ili zbirki o životima svetaca. Tako je ovaj pojam dugo označavao sveto štivo ili životopise svetaca, a kasnije se proširio na pripovijest koja u sebi sadrži povijesno-biografske podatke, ali njen sadržaj osim toga sadržava i fantastične motive. Legende o povijesnim osobama ili događajima time su isprepletene s bajkama, pustolovinama i nadnaravnim motivima (LEKTIRE. HR. LEGENDA. https://www.lektire.hr/legenda/, pribavljeno: 15. 7. 2018.).

Legende su po svojim karakteristikama slične mitovima, osim što se njihov sadržaj, za razliku od onog mitskog, temelji na stvarnim događajima ili ljudima, tj. na povijesnim činjenicama. Ono što je zajedničko legendi i mitu je fantastični element, najčešće neki događaj, koji se pripisuje stvarnim ljudima. Ovu karakteristiku posebno imaju legende o svecima ili povijesnim junacima čija se svetost ili junaštvo ističe upravo tim fantastičnim, nadrealnim ili nadljudskim događajima, postupcima ili osobinama. Legende pronalazimo još u usmenoj književnosti, a znatno su se proširile za vrijeme srednjeg vijeka, pogotovo što se tiče legendi s vjerskim (kršćanskim) motivima. Hrvatska književnost legende je također usvojila iz usmene književnosti, ali i iz bizantske i latinske književnosti te preko kršćanstva i njegova utjecaja (LEKTIRE. HR. LEGENDA. https://www.lektire.hr/legenda/, pribavljeno: 15. 7. 2018.).

Stipe Botica (2013) o legendi kaže kako je to samostalna vrsta u odnosu na druge vrste usmene književnosti. Legenda nosi neke nejasne i povijesne činjenice, te

obiluje brojnim fantastičnim elementima. Upravo stoga što se fantastično iz legendi ne može provjeriti, legende se primaju s manjim vjerovanjem u ono što se govori ili u njihov sadržaj.

Legende nerijetko govore o zanimljivim i povijesnim zgodama iz života visokih društvenih staleža, ali i o ostalim likovima i događajima koji imaju nešto „posebno“ i ističu ono što je blizu čudesnoga, fantastičnoga, nevjerovatnoga (Botica, 2013:446). Legende zasigurno dolaze iz duboke prošlosti, a u njima se često koriste i proročanstva i zakletve. Čudesno u legendama tvore neobične osobine likova i njihove sudbine, te razni događaji u kojima to čudesno dolazi do izražaja.

Kada se legende prepuste slobodnom pripovijedanju, čudesno može narasti do nevjerojatnih razmjera. Stoga nije čudno da u svijetu legendi nalazimo đavole, vračare, vampire, mitska bića, anđele, vile ili neke druge, potpuno izmišljene likove. Isto su tako poznate i urbane legende, koje prizivaju neke dobre duhove gradova te (su)djeluju u priči koja ističe specifičnu pojedinačnu tradiciju (Botica, 2013:449). Jedna od takvih legendi je upravo *Legenda o pulskoj Areni.*

8.1. LEGENDA O VILAMA KOJE SU SAGRADILE PULSKU ARENU

Prva verzija legende koja će ovdje biti citirana uzeta je iz knjige *Jadranske legende* (Mišković, Ogurlić, 2001:21-22) koju su napisali Dragan Ogurlić i Ivan Mišković. Ta legenda kaže ovako:

„U neka davna vremena podnožje brežuljka Kaštanjera u Puli oplakivalo je more. Uz morsku obalu prostirala se zelena poljana koju su jedne noći pohodile dobre vile. Mjesto im se toliko svidjelo da su odlučile na njemu izgraditi svoj grad. No, za izgradnju Divić-grada imale su na raspolaganju tek jednu noć, od prvih do trećih pijetlova. Uz morsku obalu nije bilo dovoljno velikog i čvrstog kamenja za izgradnju, te su vile morale letjeti sve do najbliže planine Učke i tamo odabrati najljepši kamen za svoj grad. Izgraditi grad za jednu noć, složen je posao čak i za vile graditeljice. Kad su treći pijetlovi zakukurijekali, vile su pobjegle i ostavile grad nedovršen. No, to

nije kraj legende. Na nju se vezuje druga koja kazuje kako je prelijepa, nadarena i duhovita Puljanka Antonija Cenida, u koju je do ušiju bio zaljubljen car Vespazijan, uspjela nagovoriti svoju ljubav da dovrši Divić-grad, danas širom svijeta poznati amfiteatar. U njemu je bilo mjesta za više od dvadeset tisuća gledatelja. Prostor se natkrivao platnom, a s kamene krune po gledateljstvu raspršivale su se mirisne vodice. Pulski je amfiteatar imao toliko prozora koliko je dana u godini. Središte – arena, bilo je mjesto za krvave borbe gladijatora. Povijest kaže kako je grad naglo propao nakon epidemije kuge u 14. i 15. stoljeću, te vojničkih pustošenja. Mleci su iz Pule odnosili i kamene blokove amfiteatra. Legenda pak kazuje kako su dobre vile bile ljute zbog onoga u što se pretvorio njihov Divić-grad, te su jedne noći skinule kamen koji su dozidali Vespazijanovi graditelji. I tako je današnja Arena ostala onakva kakvu su je vile prve noći izgradile."

Drugu verziju legende pronašli smo na mrežnim stranicama[10], te je ona ponešto drukčija i glasi ovako:

„Osim legenda o divovima, česte su u Istri i one o vilama. Vile se vežu uz dobra djela, ali su povremeno postajale i graditelji onih nekih tako posebnih istarskih građevina. Zato nije ni čudo da postoji legenda o vilama i gradnji Arene u Puli. Prema legendi, Istru su nekada nastanjivale vile. Po noći bi plesale šumskim proplancima i livadama, a znalo bi se dogoditi da se ukažu ponekom mještaninu, bez loših namjera. Imale su moć čovjeku donijeti sreću, a bile su i graditeljice.

Prema priči, vile su sagradile Arenu u Puli. Jedne noći vukle su kamen s Učke, te jedan po jedan slagale u krug, i tako je nastalo velebno zdanje. Budući da su vile stvorenja noći, kada je prvi pijetao zakukurikao, one su morale prestati raditi svoj posao da ih ljudi ne bi vidjeli i tako je Arena ostala nedovršena. To se objašnjava činjenicom da ona nije natkrivena, a kamenje namijenjeno za taj završni pothvat ostalo je razasuto diljem Istre od Učke do mora na mjestima gdje su se vile zatekle u trenutku pijetlove jutarnje pjesme. Pulska je Arena kroz povijest izazivala poštovanje kod svih koji su je vidjeli. Tako je bilo i kod Slavena, koji su je poput drugih smatrali

[10] ŠIŠOVIĆ, D. ISTRAPEDIA. LEGENDA O VILAMA KOJE SU SAGRADILE ARENU. http://istrapedia.hr/hrv/1696/legenda-o-vilama-koje-su-sagradile-arenu/istra-a-z/, pribavljeno: 15. 7. 2018.

za čudo, a pučki joj je naziv bio Divić-grad. „Divić" znači čudo, a može se povezati i s „divicama" - vilama.“

8.1.1. VILE

U promatranim verzijama odabrane legende pojavljuju se vile koje navedenu legendu upravo čine čudesnom. Za vile se vjeruje da žive pod zemljom i da su aktivne noću. Za njih se obično vjeruje da imaju krila, no opisuju se one i bez njih. Krila su vizualna ekspresija energije koja prolazi kroz vilinska tijela, dok su vilinske oči ogledalo njihove duše. Vile se u različitim kulturama različito doživljavaju. U nekim kulturama ih smatraju dobrodušnima, dok ih u drugim opisuju kao opaka stvorenja koja vole podvaljivati ljudima. U svom prirodnom stanju, vile su zapravo čista energija. Vile uzimaju oblik prema svom karakteru ili području na kojem borave. Ponekad imaju crvene uši što je znak njihove nadnaravne moći. Njihova odjeća je raznolika (PARALELNI SVEMIR. VILE I VILENJACI. http://paralelni-svemir.blogspot.hr/2009/08/za-vile-se-vjeruje-da-zive-pod-zemljom.html, pribavljeno: 15. 7. 2018.).

Vile su opisane kao lijepe, privlačne s jednom većom manom – imaju jareće ili magareće noge, zbog čega uvijek nose duge haljine. Kosa im je duga i gusta, no mažu je prirodnim mastima koje imaju neugodan miris, a onaj koji to naglas kaže (da im kosa ne miriše) riskira vlastiti život. Dakle, obično su lijepe i tašte. Sklone su metamorfozama u razne životinjske i biljne oblike, osvetoljubive, ali i zahvalne kada im se učini nešto dobro. Poznat je motiv u narodnoj (usmenoj) književnosti da vila dariva, čime testira ljudsku taštinu. Naime, daruje ljuskama jajeta ili sličnim otpacima uz napomenu onome koga dariva da u poklon ne gleda dok ne dođe u sigurnost doma. Kako su ljudi vrlo znatiželjni, obično pogledaju ranije i u ruci im zbilja ostane ljuska jajeta. Komadić ljuske koji zaluta u džepu ili u cipeli onoga koga je darovala, obično se kasnije pretvori u zlato, pa i ta ljuska jajeta ima svoju simboliku (FILIPOVIĆ, GRČIĆ A. M. VOXFEMINAE.NET. ŽENSKI LIKOVI U USMENOJ TRADICIJI – VILE. https://www.voxfeminae.net/vijestice-list/hrvatska/item/7228-zenski-likovi-u-usmenoj-tradiciji-vile, pribavljeno: 15. 7. 2018.).

Na primjerima iz hrvatske usmene tradicije pokazano je i kako su predaje o vilama često vezane za nastanak gradova, primjerice Pula, odnosno pulska Arena je nastala tako da su je vile zidale noću (dakle, snažne su, mogu nositi teško kamenje). Kako ih je uhvatilo svitanje, preostalo kamenje su bacile u more od čega je nastao arhipelag, a Arena je ostala nenatkrivena (loc. cit.).

Upravo zbog svega navedenog vile su zasigurno zanimljiva tema djeci. Djeca se mogu poistovjećivati s vilama, budući da su one prikazane upravo onako kakva su i djeca: sićušna, malena, poletna, lepršava bića. Djeca također vole priče o nestvarnim bićima, vole čudesno, vole upijati nove informacije o već poznatim mjestima i stvarima, te se stoga ova legenda zasigurno može uklopiti u rad s predškolskom djecom.

9. AKTIVNOST NA TEMU „LEGENDA O PULSKOJ ARENI“

U svrhu pisanja završnog rada na temu *Legenda o pulskoj Areni u radu s predškolskim djetetom* u Dječjem vrtiću More u Valbandonu održana je istoimena aktivnost provedena od strane autorice ovoga rada uz pomoć stručnog osoblja vrtića.

Za početak ovoga poglavlja iznose se općeniti podaci o vrtiću, upoznaje se njegovo stručno osoblje te sam način rada u vrtiću i aktivnosti koje se svakodnevno provode. Dječji vrtić More nalazi se na adresi Pineta 17, Valbandon, 52212 Fažana, a radno vrijeme vrtića je 06:30 – 16:30 h. Vrtić je osnovan 29. 12. 2009. godine, a vlasnica i ravnateljica vrtića je odgojiteljica Ljiljana Radolović. Dječji vrtić More ima dvije odgojne skupine: jasličku od 1. od 3. godine života i vrtićku od 3. godine do polaska u školu. Stalno zaposlena su četiri odgojitelja, a na stručnom osposobljavanju uvijek imaju jednog odgojitelja pripravnika. Unutar desetosatnog programa, uz uobičajene aktivnosti, u vrtiću se provodi i rano učenje engleskog jezika. Učenje engleskog jezika zaračunato je u cijeni vrtića, a radionicu vodi kvalificirani odgojitelj iz skupine. Vanjski stručni suradnik je psihologinja Vedrana Lovrečić Pavlović. Odgojitelji, ravnatelj i stručni suradnik redovito sudjeluju na stručnim usavršavanjima. U vrtiću nude i cjelogodišnju pripremu djece za polazak u školu te glazbenu radionicu uz kvalificiranog odgojitelja iz skupine koji svira klavijature i harmoniku. S djecom odlaze na razne izlete tijekom cijele godine, posjećuju različite ustanove, odlaze na kazališne predstave i maskenbal. Organizira se druženje s roditeljima kroz razne radionice i predstavljanje njihovih zanimanja u vrtiću u vrijeme obilježavanja majčinog dana i dana očeva. U ovom vrtiću odgojiteljice rado njeguju s djecom kulturne običaje, plešući s njima istarski narodni ples Balun te pjevajući pjesmice na čakavskom narječju. Također organiziraju završnu i Božićnu svečanost za roditelje i djecu. Tijekom proljetnih i ljetnih mjeseci imaju mnogo izvanvrtićkih aktivnosti (sade različito povrće, voćke, masline, cvijeće), djeca brinu o zasađenim biljkama, ubiru plodove kada dozriju i kušaju ih. Dječji vrtić More je vrtić specifičan i po tome što organizira višednevna ljetovanja i zimovanja za djecu. Odgojitelji odlaze na zimovanje s djecom na Petehovac. Tamo je za djecu organizirana i škola skijanja kao i igre na snijegu, a sve u suradnji s agencijom Kinezi tours, koja ima zaposlene animatore profesore kineziologije. Ljeti je za djecu organizirano kampiranje u

autokampu Colone ili na otoku Veruda (Fratarski). Djeca imaju priliku osamostaliti se, brinuti o sebi i prijateljima, naučiti plivati, snalaziti se u novom prostoru i zabavljati se uz organizirane ili slobodne aktivnosti na moru ili u kampu. Neopisivo je iskustvo koje djeca steknu spavajući u šatorima i šećući pod vedrim zvjezdanim nebom. U vrtiću se trude pružiti svakom djetetu toplu obiteljsku atmosferu i sretno djetinjstvo (MORE DJEČJI VRTIĆ VALBANDON. Dječji vrtić i jaslice More Valbandon, Fažana. http://djecjivrticmore.hr/o-vrticu/, pribavljeno: 29. 7. 2018.).

Što se tiče odgojiteljica, u Dječjem vrtiću More stalno su zaposlene četiri odgojiteljice. Dvije rade u mješovitoj jasličkoj skupini (dob od 1. do 3. godine života), a dvije u mješovitoj vrtićkoj skupini (od 3. godine do polaska u školu). Teta Lili, kako je sva djeca u vrtiću zovu, ravnateljica i odgojiteljica Dječjeg vrtića More, Ljiljana Radolović ima dvadeset godina radnog iskustva u struci. Voli rad s djecom, roditeljima i odgojiteljima. Maštovita je, kako u vrtićkim, tako i u izvanvrtićkim aktivnostima te je uvijek željna i spremna za novosti u radu s djecom. Pruža djeci mogućnost za nove spoznaje organiziranjem raznih izleta, posjeta, zimovanja, ljetovanja i druženja. Svjesna je da kroz igru i druženje djeca najlakše stječu nova znanja i vještine. Rado njeguje s djecom kulturne običaje, plešući s njima Balun te tako prenosi ljubav prema kulturnoj baštini Istre. Zajedničkom sadnjom i njegom različitih biljaka prenosi djeci ljubav prema prirodi, kao i svijest o očuvanju prirode i okoliša u kojemu živimo. Teta Lili radi u mješovitoj vrtićkoj skupini. Provodi program poludnevnog engleskog jezika u svakodnevnom radu s djecom. Odgojiteljica Edita Čudić, odgojiteljica je u mješovitoj vrtićkoj skupini i ima dvadeset dvije godine radnog iskustva u struci. Uz redoviti program koji se provodi u vrtiću teta Edita djeci svira klavijature, harmoniku, a na nastupima i klavir te ima izvrsne pjevačke sposobnosti. Ona svojim pristupom pruža djeci ljubav prema glazbi, notama, instrumentima i pjevanju. *„Sve je lakše kad zapjevamo!“* njen je moto. Ona je komunikativna, kreativna, odgovorna odgojiteljica, čiju toplinu djeca osjećaju te joj rado pritrče u zagrljaj ili krilo. Odgojiteljica Ivana Lovaković ima osam godina radnog iskustva u struci. Zaposlena je u mješovitoj jasličkoj skupini (od 1. do 3. godine). Odgovorna je, komunikativna, kreativna i često raspjevana odgojiteljica, koju djeca rado prihvaćaju u svojoj blizini, kako za igru, tako i za utjehu, pomoć u raznim situacijama ili stjecanju novih znanja i vještina, što je u najranijoj dobi kod djece veoma značajno. Odgojiteljica Carmen Sertić Banko ima dvije godine radnog iskustva u struci. Zaposlena je u mješovitoj jasličkoj skupini. Uz

zvanje odgojitelja ima i zvanje više medicinske sestre, što je za vrtićku ustanovu veoma pozitivno i korisno. Odgovorna je i draga, puna razumijevanja prema djeci, roditeljima i kolegicama. Kreativna je, puna ideja u radu s djecom i vješta u sviranju klavijature. Razumije djecu i njihove potrebe, uvijek je spremna za utjehu i zagrljaj, igru i veselje (MORE DJEČJI VRTIĆ VALBANDON. Naše odgajateljice. http://djecjivrticmore.hr/staff-list/odgajateljice/, pribavljeno: 29. 7. 2018.).

U spomenutom vrtiću, u mješovitoj vrtićkoj skupini realiziran je praktični dio aktivnosti na temu *Legenda o pulskoj Areni*. U mješovitoj vrtićkoj skupini „Zvjezdice“ ukupno je 26-ero djece, od toga 15 dječaka i 11 djevojčica u dobi od treće godine života do polaska u školu. U skupini se ne nalaze djeca s poteškoćama, odnosno u skupini nema djece koja zbog urođenih ili stečenih stanja organizma zahtjevaju poseban stručni pristup.

Aktivnost je podijeljena u dva dijela, odnosno odrađena u periodu od dva dana, 8. i 10. svibnja 2018. godine. Prvi se dio, odrađen 8. svibnja 2018. godine, odnosi na upoznavanje skupine s temom kroz metodu razgovora i metodu dramatizacije uz pomoć lutke Vile, a zatim je uslijedio posjet Areni u Puli kako bi djeca doživjela taj veličanstveni rimski spomenik. Zadaća prvog dijela aktivnosti je upoznati skupinu sa samom legendom, odnosno u prvom planu upoznati ih sa pojmom legende kroz razgovor kojim je započeta aktivnost. Zatim su djeca upoznata sa pojmovima kao što su amfiteatar, arena, grad Pula, Istra, a svaki je pojam popraćen sa slikom/slikama kako bi djeca lakše usvojila znanja koja su im kroz razgovor iznesena. Ovdje je najvažnija bila metoda razgovora pa je potrebno objasniti takvu metodu. U svojoj globalnoj strukturi razgovor se sastoji od dva dijela: pitanja i odgovora. U odgoju se danas afirmira heuristički razgovor kojim se proširuje postojeće znanje. Slobodan oblik razgovora vezan je za određenu tematiku, ali tijek razgovora nije unaprijed određen, nego se odvija u slobodnijem dijelu. Pitanja postavljaju odgojitelji i djeca međusobno. Razgovor u vrtiću ima više oblika: među samom djecom, između odgojitelja i jednog djeteta, između odgojitelja i više djece. Ovaj razgovor može biti slobodan (kada djeca među sobom razgovaraju) i vođeni razgovor (između odgojitelja i djece). Slobodnim razgovorom djeca se bolje spoznaju, brže razmjenjuju ideje, jedni drugima pomažu, vrše korekcije. Vođeni razgovori posebno dolaze do izražaja pri realizaciji sadržaja planiranih aktivnosti i u njima odgojitelj potiče formiranje dječjih ideja. Djeci se ovim razgovorom omogućava da iznose vlastite

doživljaje, sudove i zaključke (Stevanović, 2000:202). Dakle, za potrebe aktivnosti korištena je većinom metoda vođenog razgovora, iako je u maloj količini došlo i do spontanog razgovora.

Nakon uvodnog razgovora uslijedila je dramatizacija uz pomoć štapne lutke Vile koja je također na početku vodila razgovor sa djecom. Vila je kroz razgovor upoznala djecu s pojmom legende kako bi mogli shvatiti samu legendu koja im je kasnije prikazana kroz dramatizaciju. Vilina priča djeci glasi ovako:

„U davno doba smo na područjima gdje se sada nalazi grad Pula živjele mi, vile. Noću bismo plesale po livadama i šumskim proplancima, a ponekad bismo se i pokazale običnim ljudima, iako smo se većinom skrivale od ljudi. Moje prijateljice vile i ja smo bile graditeljice. Kako nam se Pula jako svidjela, odlučile smo izgraditi svoj grad, a za gradnju smo odabrale kamen. Uz morsku obalu nije bilo dovoljno velikog i čvrstog kamenja za izgradnju pa smo morale letjeti sve do najbliže planine Učke i tamo odabrati najljepši kamen za svoj grad. Cijelu smo noć nosile kamenje s Učke, slagale ga u krug i tako je red po red nastajao naš grad kojeg smo nazvali Divić-grad. Ali, kako smo mi stvorenja noći, gradile smo dok se nije začuo prvi pijetao. Izgraditi grad za jednu noć, bio je težak posao čak i za nas. Morale smo prekinuti posao i pobjeći da nas ljudi ne vide. Širom Istre, od Učke do mora, ostalo nam je rasuto ogromno kamenje koje smo nosile za krov, ali nas je pijetlov glas u tome omeo, i kamenje smo morale ispustiti na mjestu na kojem smo se zatekle. Divić-grad je ostao nedovršen i zato je, djeco, Arena danas bez krova.“[11]

Nakon što je Vila djeci ispričala svoju priču, govori im kako ima iznenađenje za njih, a to je posjet Areni kako bi djeca uživo mogla vidjeti ljepote Arene koja nam je ostala iz nekih prošlih vremena. Vila djeci prije polaska daje upute kako se trebaju ponašati tijekom vožnje do Arene i za vrijeme posjeta. Za vrijeme posjeta Areni djeca se upoznaju sa zanimljivostima o samoj građevini, kroz razgovor se putuje u prošlost i upoznaje prošlost Arene. Djeca su veoma zainteresirana te bez problema prate razgovor i aktivno sudjeluju.

[11] Vlastiti tekst napisan na osnovu legende sa mrežnih stranica.

Slika 6. POSJET ARENI

Izvor: Autorica rada, fotografirano 8. 5. 2018.

Pored vanjskog i unutrašnjeg otvorenog dijela Arene s gledalištem, posjećen je i donji dio, ispod tla, gdje se nalazi izložba koju je organizirao Arheološki muzej Istre. Izložba "Vinogradarstvo i maslinarstvo Istre u antici" u podzemlju amfiteatra posvećena je proizvodnji visokokvalitetnog maslinovog ulja i vina, koja se tradicionalno od rimskih vremena nalazila među najvažnijim čimbenicima u istarskom gospodarstvu. Postupci dobivanja ulja iz maslina prikazani su kroz rekonstruirane rimske uređaje i mlinove za masline. Drugi dio izložbe donosi prikaz prometa amforama na sjevernom Jadranu u rimsko doba i prikaz glavnih trgovačkih pravaca. Trgovina se odvijala najvećim dijelom pomorskim putem. Velika i sigurna luka Pule bila je značajna postaja u transportu robe Jadranom. Privatna gospodarstva na zapadnoj obali Istre, koja su proizvodila veće količine maslinovog ulja, imala su vlastita manja pristaništa. Arheološka svjedočanstva o razmjeni dobara pokazuju da je Pula gajila osobito intenzivne gospodarsko-trgovačke veze. Tekućine su se prevozile u amforama, velikim keramičkim posudama s dvije ručke. Amfore su obično

imale zaobljeno dno završeno šiljatom nožicom koje je osiguravalo veću nosivost. Najviše su korištene za prijevoz i držanje ulja i vina, iako su mogle sadržavati i druge namirnice, poput ribljeg umaka, plodova i meda. Napunjena amfora bila bi začepljena okruglim pločastim poklopcem koji se učvršćivao smolom. Velika nalazišta amfora na morskom dnu nastala su potonućem brodova koji su ih prevozili, a u Sredozemlju ih ima mnogo jer se najveći dio prometa amforama odvijao upravo morskim putem. Kopnom su amfore prevožene zaprežnim kolima. Prazne amfore korištene su kao drenažni materijal pri uređenju velikih građevinskih terasa. Amfore su često bile označene pečatom s imenom voditelja keramičarske radionice ili vlasnika velikog imanja u čijem se sastavu radionica nalazila (ARHEOLOŠKI MUZEJ ISTRE. VINOGRADARSTVO I MASLINARSTVO ISTRE U ANTICI. http://www.ami-pula.hr/dislocirane-zbirke/amfiteatar/izlozba-u-podzemlju-amfiteatra/, pribavljeno: 9. 8. 2018.).

Slika 7. ISPOD ARENE 1

Izvor: Autorica rada, fotografirano 8. 5. 2018.

Slika 8. ISPOD ARENE 2

Izvor: Autorica rada, fotografirano 8. 5. 2018.

Drugi dio aktivnosti, koji je odrađen 10. svibnja 2018. godine, započet je slikopričom legende kako bi se djeca prisjetila tijeka radnje. Slikopriča je napravljena tako što su ključne riječi, kao što su Pula, Arena, vile, kamen, planina Učka, pijetao i slično, u priči prikazane kroz slike. Slikopriča u odgojno-obrazovnom procesu omogućava djeci lakše usvajanje ponuđenog znanja pa je stoga i u ovom dijelu aktivnosti poslužila upravo tom cilju. Nakon zajednički odrađene slikopriče djeci su ponuđene razne igre na temu aktivnosti. U stolno-manipulativnom centru su ponuđene puzzle sa fotografijama Arene, zatim slagalice riječi (Istra, Pula, Arena, legenda, vila, kamen) za početno usvajanje čitanja i pisanja, plakat sa nizom vila (do broja 5) u centru za usvajanje početnih matematičkih radnji, u likovnom centru su im ponuđene pločice glinamola i štapići kojima će crtati Arenu, flomasteri i drvene bojice raznih boja, te grafitne olovke, u građevnom centru su im pripremljeni kamenčići i drvene kocke za gradnju Arene. Osim toga, izrađena je društvena igra na zadanu tematiku po uzoru na igru *Čovječe, ne ljuti te*. U prostoriji je izložen i plakat sa zanimljivim činjenicama o Areni te razne slikovnice, razglednice i slike. Djeca su slobodno birala i pridruživala se aktivnostima koje su im ponuđene. Za kraj aktivnosti, prije spavanja je pročitana slikovnica *Mića štorija o Divić-gradu* koju su izradili učenici produženog boravka Osnovne škole dr. Mate Demarina, Područno odjeljenje Banjole. Slikovnica je na čakavskom narječju što pridonosi njegovanju zavičajne riječi.

Slika 9. AKTIVNOST 1 *Slika 10. AKTIVNOST 2*

Izvor: Autorica rada, fotografirano 10. 5. 2018.

Centri koji su korišteni tijekom aktivnosti su: centar za likovno izražavanje, centar za građenje, centar za obiteljske i dramske igre, centar za početno čitanje i pisanje, centar za matematiku i manipulativne igre te centar za društvene igre.

Centar za likovno izražavanje potiče djecu na razvijanje i istraživanje vlastite kreativnosti, zabavljanje s novim materijalima te razvijanje taktilne sposobnosti. Materijali koji se ovdje koriste su boje, papir, škare, drvene bojice, kreda, tkanine, ljepilo, itd. Mogu se pridodati i različiti prirodni materijali, kao što su drvo, lišće i pijesak. Ovo područje potiče kreativnost i razvija verbalnu i neverbalnu komunikaciju, samopoštovanje, motoriku i intelektualne vještine djece (Hansen, Kaufmann, Burk Walsh, 2004:13).

Centar za građenje ispunjen je kockama različitih veličina i oblika kojima se mogu izgraditi maštovite doživljene ili izmišljene strukture, npr. zgrade, gradovi, farme, zoološki vrtovi. Igrajući se kockama, djeca mnogo uče. Razvijaju se matematičke vještine, širi vještina razmišljanja, povećavaju društvene vještine, kao i vještine rješavanja problema. Razvijaju se i kreativnost i koncentracija. U centar se mogu dodati različiti zanimljivi predmeti: automobili-igračke, kamioni, životinje, ljudi, avioni, figurice, itd. (loc. cit.).

U centru za obiteljske i dramske igre često se događa aktivnost kuhanja. Kuhanjem se uče mnogi osnovni pojmovi. Odgojitelji govore o bojama, brojevima, oblicima,

prehrani i prirodi. U centru za obiteljske i dramske igre je i mnoštvo kostima i glumačkih rekvizita koji djeci omogućuju da odglume ono što su vidjela u svom životu, pomažući im da razumiju svijet u kojem žive i vježbaju različite uloge (loc. cit.).

Centar za početno čitanje i pisanje uključuje knjige i materijale za aktivnosti slušanja i pisanja. To je tiho mjesto u kojem djeca mogu listati knjige, čitati jedno drugome ili slušati nekoga tko će im čitati - odgojitelja ili roditelja-dobrovoljca. Djeca mogu stvarati vlastite knjige te izmišljati, dramatizirati i slušati priče (Hansen, Kaufmann, Burk Walsh, 2004:14).

Centar za matematiku i manipulativne igre ima materijale koje djeca mogu rastavljati i slagati, kao što su slagalice ili male kocke. Tu ima i igara koje djeci pomažu da nauče uspoređivati, usklađivati, računati i kategorizirati. Aktivnosti u ovom centru pomažu djeci da razvijaju intelektualne sposobnosti, male mišiće i koordinaciju očiju i ruku. Međusobnim razmjenjivanjem, pregovaranjem i rješavanjem problema, djeca uče i socijalne vještine (loc. cit.).

Centar za društvene igre sastoji se od igara koje zahtijevaju dva i više igrača te se upravo stoga potiču socijalne vještine. Društvene igre uče djecu važne životne vještine kao što su čekanje reda, matematičke vještine, razvijanje intelektualnih vještina, učenje o posljedicama, učenje o timskom radu i socijalnim interakcijama te učenje o tome kako se nositi s porazom, ali i s pobjedom.

9.1. MOGUĆI PRIMJERI OBRADA TEME LEGENDE

Osim realizirane aktivnosti koja je prethodno iznesena, postoje brojni načini na koje bi se tema *Legende o pulskoj Areni* mogla obraditi u odgojno-obrazovnim ustanovama. Jedan od primjera kako je to u osnovnoškolskoj ustanovi realizirano je primjer slikovnice *Mića štorija o Divić-gradu* koju su izradili učenici produženog boravka Osnovne škole dr. Mate Demarina, Područno odjeljenje Banjole. Slikovnica je na čakavskom narječju što pridonosi njegovanju zavičajne riječi. Slikovnica *Mića štorija o Divić-gradu* dio je projekta zavičajne nastave pod nazivom *Grota do grote*. U projektu su sudjelovali učenici produženog boravka od 1. do 4. razreda, a ideja je nastala nakon čitanja legendi istarskog kraja. Učenici su bili posebno fascinirani Arenom i pričama o vilama koje grade Arenu. Tako su krenuli u slikanje, te su zajedno kreirali i tekst, najprije na hrvatskom jeziku, a potom su ga, uz pomoć poznate pulsko-pomerske pjesnikinje Marije Družeta, preveli na banjolsku inačicu čakavskog. Učiteljica Jasminka Zović, također učiteljica u produženom boravku ove škole, urednica ove slikovnice zajedno s Martinom Jakovčić, naglasila je da im je Marija Družeta uvelike pomogla u realizaciji ovoga projekta svojim znanjem i strpljenjem. Svakako je hvalevrijedan ovaj projekt njegovanja zavičajne kulture, a posebice prezentacije te kulture na ovakav način, kada djeca uče o zavičaju, legendama i jeziku kroz rad na jednoj slikovnici. Ova je slikovnica tiskana uz potporu Javne ustanove Kamenjak, a djeca uključena u ovaj projekt pripremila su igrokaz predstavljanja knjige (BEGIĆ, V. Mali Banjolci predstavili priču o gradnji Arene. https://www.glasistre.hr/vijesti/kultura/mali-banjolci-predstavili-pricu-o-gradnji-arene-549781, pribavljeno: 15. 8. 2018.).

U vrtiću je ovu temu moguće odraditi i kroz projekt koji će biti zajednička suradnja odgojitelja, roditelja i djece. Moguće je napraviti predstavu koja će prikazati legendu, a u kojoj će glumiti djeca. Zatim, od kartona se može graditi velika Arena koja će djeci u dnevnom boravku vrtića služiti kao prostor za osamljenu igru. Osmišljavanje igre na zadanu temu još je jedna od mogućnosti. Najvažnije je od svega kako se kroz svaku odabranu mogućnost obrađuje zavičajnost i zavičajna riječ što je upravo i najbitniji cilj odabrane teme.

10. ZAKLJUČAK

Govoreći o zavičaju i zavičajnosti u današnjem modernom, užurbanom svijetu javlja se jasan problem koji se proteže i u aspektu odgoja i obrazovanja kao i u drugim područjima života. Problem koje se ovdje naglašava je upravo otuđenost od prošlosti, običaja, zavičajnosti, otuđenost od samog pripadanja vlastitoj kulturi, otuđenost ljudi jedni od drugih. Iako je moderan svijet donio povezanost svih dijelova svijeta, ljudi nisu nikad više bili socijalno otuđeni i isključeni. Govoreći o zavičaju potrebno je istaknuti kako je upravo bitan faktor suživot pojedinaca na određenom mjestu i funkcioniranje cjelokupne zajednice na tom području. Moderan je svijet donio poteškoće upravo u suživotu pojedinaca na nekom području. Ljudi zaboravljaju kako je upravo socijalna interakcija bitna i zdrava za razvijanje odnosa.

U korištenoj literaturi se ističe kako su sva gledišta o zavičaju veoma bitna za primjenu u odgojno-obrazovnoj praksi, a posebno u odgojno-obrazovnom procesu koji započinje od djetetove najranije životne dobi gdje jedno od najvažnjih mjesta zauzima razvoj djetetovih jezičnih sposobnosti pa je stoga za djetetov razvoj veoma bitna književnost, odnosno književni odgoj i obrazovanje. U tom kontekstu ističe se bitnost neposredne okoline djeteta sa svim ljudima koji se nalaze u toj okolini te materinski jezik koji igra važnu ulogu u djetetovom životu od najranije dobi. Naime, upravo je zavičajni govor, odnosno materinski jezik taj koji će dijete prvo slušati i upijati, a zatim i koristiti u vlastitoj verbalizaciji.

Kada govorimo o zavičajnosti u odgojno-obrazovnom procesu, potrebno je naglasiti da najvažnija uloga pripada odgojitelju. Odgojitelj je glavni posrednik koji će djeci pružiti uvid u ljepote zavičaja i kulturne baštine što se u krajnjem ishodu odnosi na uspješan odgojiteljev rad i prijenos emocija prema zavičaju i važnosti njegovanja zavičajnosti od najranije dobi.

Osim pojmova zavičaja i zavičajnosti u odgojno-obrazovnom procesu javlja se i pojam baštine koja se kao zajedničko dobro neke zajednice ili grupe ljudi, odnosno čovječanstva u cjelini, smatra nasljedstvom prenesenim od predaka. Djeci je upravo ta misao da su nam predci ostavili ljepote koje nas okružuju i podsjećaju na stara

vremena zanimljiva i fascinantna pa su takve teme u vrtiću kao odgojno-obrazovnoj ustanovi poželjne i tražene.

Nadalje, naglašava se i važnosti usmenosti u odgoju i obrazovanju jer upravo djeca koja slušaju i čitaju postaju odrasli koji misle. Takvo se mišljenje i u praksi pokazalo ispravnim. Ako odrasli pruže uvjete i uzor, djeca će ono što vide i dožive oko sebe „upiti kao spužva“. Ovdje se javlja zamka suvremenog doba, u kojem se odrasli teško snalaze zbog složenih okolnosti, socijalnih i društvenih stanja, agresivnog tržišta i medija. Zamka o kojoj se govori nastala je zbog užurbanog načina života u kojem današnji roditelji, prezaposleni, zabrinuti, „bombardirani“ zahtjevima sa svih strana rijetko kad uspijevaju uloviti vremena kako bi se posvetili svojoj djeci, čitali im ili pak pričali priče. Takvo je stanje pogrešno i potrebno ga je žurno mijenjati.

Upravo temom odabranom za ovaj završni rad u odgojno-obrazovnom procesu potiče se razvoj pozitivnih emocija, stavova i mišljenja prema zavičaju, ostavštini predaka, prema baštini, prema samoj usmenosti i tekstu legende. Kroz aktivnost se potiče kritičko razmišljanje, potiče se aktivno sudjelovanje te najvažnije potiče se stvaranje vlastitog mišljenja svakog pojedinog djeteta. Dakako da se potiče i razvijanje i istraživanje vlastite kreativnosti i mašte, razvijanje intelektualnih vještina, razvijanje verbalne i neverbalne komunikacije, motorike, razvijanje društvenih vještina, vještina početnog čitanja i pisanja, razvijanje predmatematičkih vještina i brojnih drugih vještina važnih za pravilan rast i razvoj djeteta. No, najvažnije od svega pozitivno se utječe na razvoj emocija i osjećaja pripadanja određenom kraju, zavičaju i društvu svakog pojedinog djeteta.

11. LITERATURA

KNJIGE:

1. BOTICA, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka.* Zagreb: ŠKOLSKA KNJIGA.

2. BOTICA, S. (2013.) *Povijest usmene hrvatske književnosti.* Zagreb: ŠKOLSKA KNJIGA.

3. DRAGIĆ M. (2008.) *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.

4. ELEZ, K. (2012.) *Pojmovno određenje zavičajne baštine.* U: CAMBI, N. (ur.). *Zavičajna baština i održivi razvoj - oživjeti baštinu pa živjeti od nje.* Split: književni krug.

5. HANSEN, K. A., KAUFMANN, R. K., BURK WALSH, K. (2004.) *Kurikulum za vrtiće. Razvojno-primjereni program za djecu od 3 do 6 godine.* 2. izdanje. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.

6. JURDANA, V. (2015.) *Igri. Mala zaviČajna čitanka (s primjerima iz čakavske poezije Drage Gervaisa).* 1. izdanje. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.

7. MIŠKOVIĆ, I. OGURLIĆ, D. (2001.) *Jadranske legende.* Rijeka: Adamić.

8. STEVANOVIĆ, M. (2000.) *Predškolska pedagogija.* Druga knjiga. Rijeka: Express digitalni tisak d.o.o.

9. ŠKREB, Z. STAMAĆ, A. (1998.) *Uvod u književnost: teorija, metodologija.* 5. poboljšano izdanje. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

MREŽNI IZVORI:

1. BEGIĆ, V. Mali Banjolci predstavili priču o gradnji Arene. https://www.glasistre.hr/vijesti/kultura/mali-banjolci-predstavili-pricu-o-gradnji-arene-549781, pribavljeno: 15. 8. 2018.

2. CENOV, I. (06.09.2015.) JOURNAL. ILINA CENOV: DJECA KOJA ČITAJU POSTAJU LJUDI KOJI MISLE. http://www.journal.hr/mama/ilina-cenov-djeca-koja-citaju-postaju-ljudi-koji-misle/, pribavljeno: 22. 6. 2018.

3. CISAR, R. Pula od starog Rima do danas. https://www.wish.hr/pula/, pribavljeno: 10. 6. 2018.

4. FILIPOVIĆ, GRČIĆ A. M. VOXFEMINAE.NET. ŽENSKI LIKOVI U USMENOJ TRADICIJI – VILE. https://www.voxfeminae.net/vijestice-list/hrvatska/item/7228-zenski-likovi-u-usmenoj-tradiciji-vile, pribavljeno: 15. 7. 2018.

5. GVOZDIĆ, K. UTJECAJ IGRE NA RAZVOJ DJETETA. https://djecjivrticmedenjak.hr/2016/02/26/utjecaj-igre-na-razvoj-djeteta/, pribavljeno: 7. 6. 2018.

6. PLEHATI, T. Važnost igre u odgoju djece. https://gugalaga.com/vaznost-igre-u-odgoju-djece-9, pribavljeno: 7. 6. 2018.

7. ŠIŠOVIĆ, D. ISTRAPEDIA. LEGENDA O VILAMA KOJE SU SAGRADILE ARENU. http://istrapedia.hr/hrv/1696/legenda-o-vilama-koje-su-sagradile-arenu/istra-a-z/, pribavljeno: 15. 7. 2018.

8. VUKČEVIĆ, M. And the fairy tale begins... PJESMA O PULI. https://blog.dnevnik.hr/notturno/2006/05/1621082641/pjesma-o-puli.html?page=blog&id=1621082641&subpage=0&subdomain=notturno, pribavljeno: 8. 6. 2018.

9. ARHEOLOŠKI MUZEJ ISTRE. VINOGRADARSTVO I MASLINARSTVO ISTRE U ANTICI. http://www.ami-pula.hr/dislocirane-zbirke/amfiteatar/izlozba-u-podzemlju-amfiteatra/, pribavljeno: 9. 8. 2018.

10. Hrvatski leksikon. LEGENDA ZNAČENJE. https://www.hrleksikon.info/definicija/legenda.html, pribavljeno 2. 6. 2018.

11. ISTRAPEDIA. Arena u Puli. http://www.istrapedia.hr/hrv/113/arena-u-puli/istra-a-z/, pribavljeno: 20. 6. 2018.

12. ISTRAPEDIA. BALUN (BALON). https://www.istrapedia.hr/hrv/153/balun-balon/istra-a-z/, pribavljeno: 20. 6. 2018.

13. INSTITUT ZA ETNOLOGIJU I FOLKLORISTIKU. DR. SC. MAJA BOŠKOVIĆ – STULLI. http://www.ief.hr/Znanstvenadjelatnost/Znanstvenici/Zaslu%C5%BEnivanjskiinekada%C5%A1njiznanstvenici/MajaBo%C5%A1kovi%C4%87Stulli/tabid/383/language/hr-HR/Default.aspx, pribavljeno: 30. 6. 2018.

14. ISTRAPEDIA. Kandler, Pietro. https://www.istrapedia.hr/hrv/1300/kandler-pietro/istra-a-z/, pribavljeno: 9. 6. 2018.

15. ISTRAPEDIA. Plinije Stariji. https://www.istrapedia.hr/hrv/2394/plinije-stariji/istra-a-z/, pribavljeno: 09.06.2018.

16. ISTRAPEDIA. Rimska Pula. http://istrapedia.hr/hrv/1921/rimska-pula/istra-a-z/, pribavljeno: 9. 6. 2018.

17. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Amfiteatar. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2252, pribavljeno: 10. 6. 2018.

18. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Usmena književnost. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417, pribavljeno: 30. 6. 2018.

19. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. VIGOTSKI, LAV SEMJONOVIČ. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64582, pribavljeno: 22. 6. 2018.

20. LEKTIRE. HR. LEGENDA. https://www.lektire.hr/legenda/, pribavljeno: 15. 7. 2018.

21. LEKTIRE. HR. Pomoć pri pisanju lektira. USMENA KNJIŽEVNOST. https://www.lektire.hr/usmena-knjizevnost/, pribavljeno: 30. 6. 2018.

22. LUKIN PORTAL ZA DJECU I OBITELJ. http://www.pjesmicezadjecu.com/mudre-misli/mudre-izreke.html, pribavljeno: 2. 6. 2018.

23. MILJAK, ARJANA. http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40967, pribavljeno: 22. 6. 2018.

24. Mletačka utvrda. http://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/mletacka-utvrda/, pribavljeno: 9. 6. 2018.

25. MORE DJEČJI VRTIĆ VALBANDON. Dječji vrtić i jaslice More Valbandon. Fažana. http://djecjivrticmore.hr/o-vrticu/, pribavljeno: 29. 7. 2018.

26. MORE DJEČJI VRTIĆ VALBANDON. Naše odgajateljice. http://djecjivrticmore.hr/staff-list/odgajateljice/, pribavljeno: 29. 7. 2018.

27. PARALELNI SVEMIR. VILE I VILENJACI. http://paralelni-svemir.blogspot.hr/2009/08/za-vile-se-vjeruje-da-zive-pod-zemljom.html, pribavljeno: 15. 7. 2018.

28. Povijest grada Pule. http://www.pula.hr/hr/opci-podaci/povijest-pule/, pribavljeno: 9. 6. 2018.

29. Povijest Pule. http://www.pulainfo.hr/hr/povijest-pule/10022, pribavljeno: 9. 6. 2018.

30. PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJA ONLINE. INGARDEN, ROMAN. http://proleksis.lzmk.hr/28001/, pribavljeno: 30. 6. 2018.

31. PULA. http://brijunirivijera.hr/dokumenti/PULA.pdf, pribavljeno: 10. 6. 2018.

32. Učenje kroz igru. https://onetius.com/course/ucenje-kroz-igru/lessons/413, pribavljeno: 7. 6. 2018.

12. POPIS FOTOGRAFIJA:

Slika 1. GRB GRADA PULE 12

Slika 2. PULA FILM FESTIVAL 15

Slika 3. PULSKI FILM FESTIVAL 15

Slika 4. SLAVOLUK SERGIJEVACA 17

Slika 5. PULSKA ARENA 18

Slika 6. POSJET ARENI 45

Slika 7. ISPOD ARENE 1 46

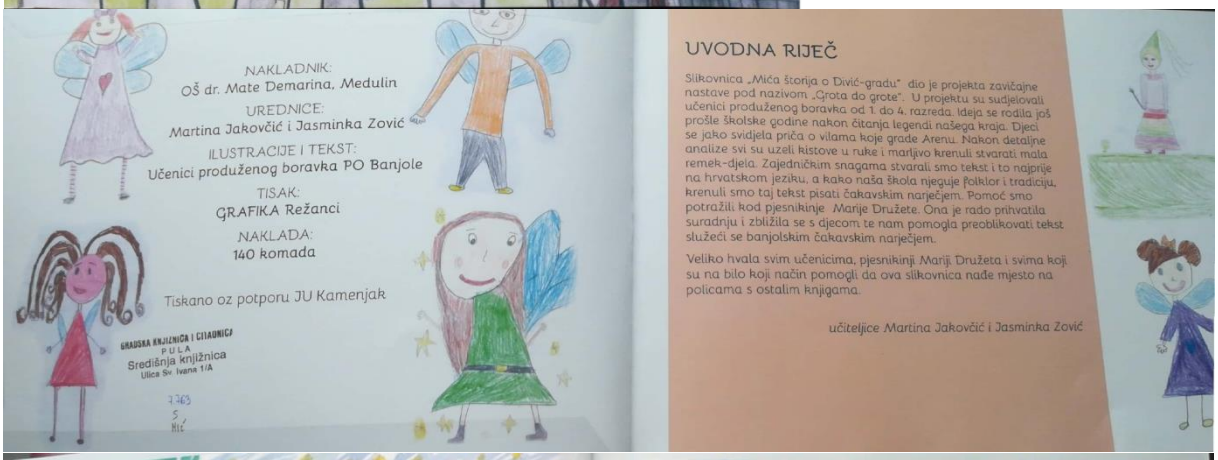
Slika 8. ISPOD ARENE 2 47

Slika 9. AKTIVNOST 1 48

Slika 10. AKTIVNOST 2 48

13. PRILOG: SLIKOVNICA *MIĆA-ŠTORIJA O DIVIĆ GRADU*

NAKLADNIK:
OŠ dr. Mate Demarina, Medulin
UREDNICE:
Martina Jakovčić i Jasminka Zović
ILUSTRACIJE I TEKST:
Učenici produženog boravka PO Banjole
TISAK:
GRAFIKA Režanci
NAKLADA:
140 komada
Tiskano oz potporu JU Kamenjak
GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICA
PULA
Središnja knjižnica
Ulica Sv. Ivana 1/A
7763
S
Mić

Letile su i igrale se zgor boški i njiv.

Uba su volile tancat i usput - ćakulat.

Volile su i delat, ali i - čarat.

Svi su znali da će oni ki ugleda vilu imat puno sriće.

Kad je barba Tone ugleda enu, je reka: "Joh je meni forši ću ovo lito imati više sriće z ulikanI. Lani hi je grād potuka pa ni ostalo njanke eno zrno."

Sve divojke ke su se našle na Forumu (velikoj placi) imale su sriću er su se sritno oženile.

Najstritniji su bili oni ki su vile vidili blizu Arene.

Ene škure noći vile su se našle valjen na vrhu Učke.

Iskale su stine da hi ponesu u Pulu.

U kumpaniji delo in je bilo laglje delat.

I tako su vijolale skroz motovunsku bošku ...

... I priko Ćićarije, Pazina, Žminja, Vodnjana ...

GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICA
PULA
Središnja knjižnica

Po putu in je kakova stina i pala.

I kad in je bilo jako teško našle su forcu da gredu dalje.

20

Vukle su i vukle te stine, sve dok nisu 'rivale do Pule.

I ondar: stina do stine, stina do stine pomalo nastaja je krug.

22

Stinon na stinu ... stinon na stinu zidala se Arena ...

I tako stina **do** stine, stina **na** stinu, Arena je bivala sve veća i lipša.

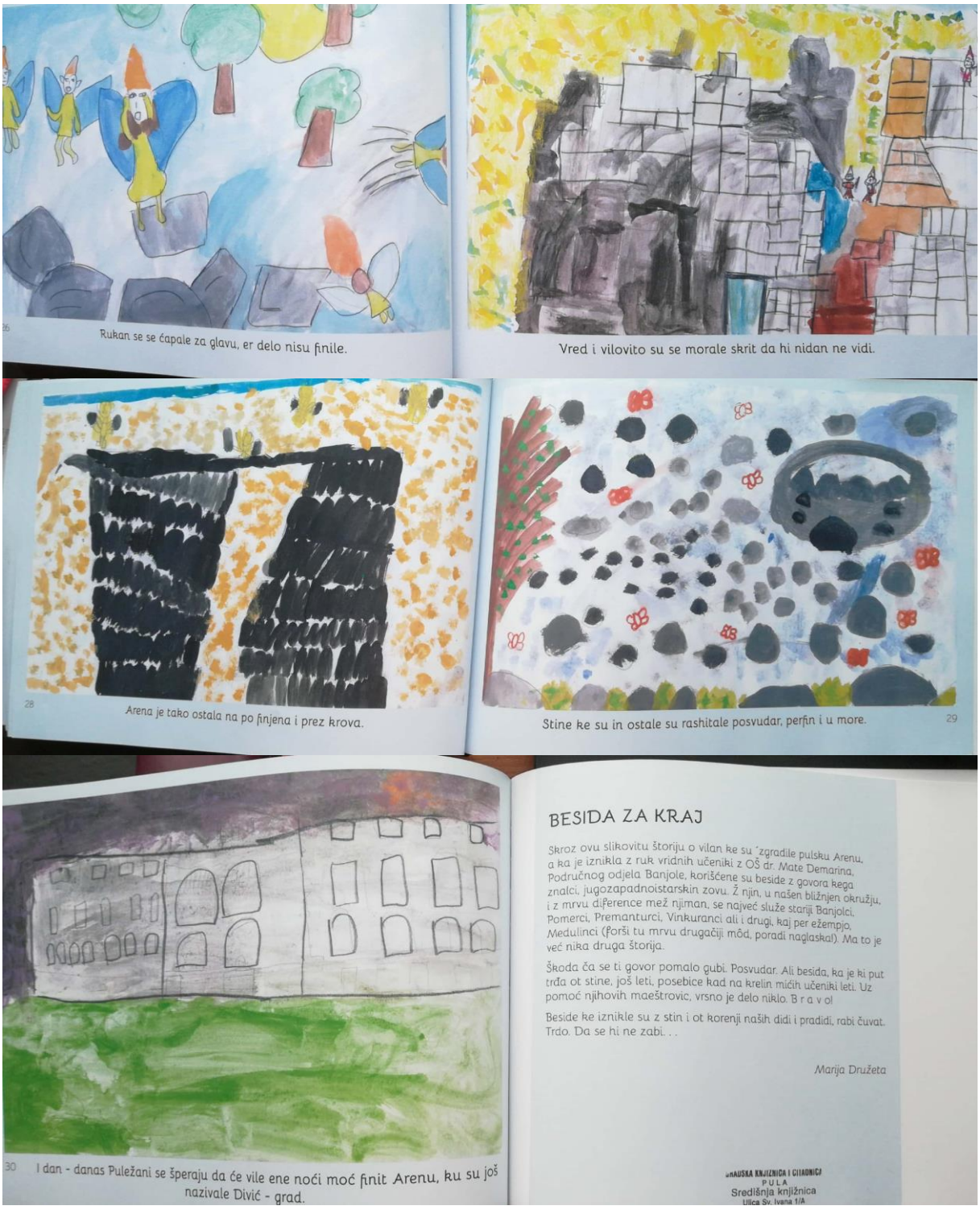

24

... Vile su delale cilu noć sve dok ni došla zora.

Pivac je zakukurika i vile su zajno morale finit svoje delo.

Rukan se se ćapale za glavu, er delo nisu finile.

Vred i vilovito su se morale skrit da hi nidan ne vidi.

Arena je tako ostala na po finjena i prez krova.

Stine ke su in ostale su rashitale posvudar, perfin i u more.

I dan - danas Puležani se šperaju da će vile ene noći moć finit Arenu, ku su još nazivale Divić - grad.

BESIDA ZA KRAJ

Skroz ovu slikovitu štoriju o vilan ke su ´zgradile pulsku Arenu, a ka je iznikla z ruk vridnih učeniki z OŠ dr. Mate Demarina, Područnog odjela Banjole, korišćene su beside z govora kega znalci, jugozapadnoistarskin zovu. Ž njin, u našen bližnjen okružju, i z mrvu diferences mež njiman, se najveć služe stariji Banjolci, Pomerci, Premanturci, Vinkuranci ali i drugi, kaj per ežempjo, Medulinci (Porši tu mrvu drugačiji môd, poradi naglaskal). Ma to je već nika druga štorija.

Škoda ča se ti govor pomalo gubi. Posvudar. Ali besida, ka je ki put trda ot stine, još leti, posebice kad na krelin mićih učeniki leti. Uz pomoć njihovih maeštrovic, vrsno je delo niklo. B r a v o!

Beside ke iznikle su z stin i ot korenji naših didi i pradidi, rabi čuvat. Trdo. Da se hi ne zabi. . .

Marija Družeta

GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICE
PULA
Središnja knjižnica
Ulica Sv. Ivana 1/A

SAŽETAK

LEGENDA O PULSKOJ ARENI U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Književnost je veoma bitan faktor koji predstavlja kulturno dobro nekog naroda. Usmena književnost kao vrsta književnosti je nastajala kroz povijest u živoj komunikaciji. Činjenica da su ljudi bića obdarena govorom dovodi do pojave nadarenih pojedinaca koji su uvidjeli vrijednost usmenoknjiževnih djela te dalje u narodu prepričavali takva djela. Upravo su se stoga ta djela prenosila i sačuvala do dana današnjeg. Dakako da su bitni i običaji i tradicija koja je kao takva zasigurno stvarala, održavala i njegovala književnost. Kroz živu komunikaciju u prošlosti nastajale su priče, mitovi i legende koji objašnjavaju nastanak određenih mjesta, gradova i građevina. Takva je i legenda o pulskoj Areni. Ova je legenda važna za pojmove zavičaja i zavičajnosti na području grada Pule i zbog toga se treba i mora koristiti u radu sa predškolskom djecom. Svaki je čovjek rođen na određenom mjestu, u određenoj sredini i to je njegov zavičaj. No, zavičaj nije samo prostor ili mjesto gdje smo rođeni već i gdje smo se navikli živjeti, mjesto kojem smo privrženi i nosimo ga u srcu. Upravo je zato toliko važno ista ta osjećanja i ljubav prenijeti na svaku novu generaciju djece jer će kroz povezanost sa vlastitim zavičajem svako dijete izgraditi vlastiti identitet.

KLJUČNE RIJEČI: Usmena književnost, legenda, zavičaj, Arena, predškolsko dijete

SUMMARY

THE LEGEND OF ARENA IN PULA IN WORK WITH A PRESCHOOL CHILD

Literature is a very important factor that represents the cultural good of a nation. Oral literature as a kind of literature has emerged through the history of living communication. The fact that human beings were endowed with speech led to appearance of gifted individuals who appreciated value of oral works and continued to retail such oral works in demos. Especially because of that oral works were actually transmitted and preserved to this day. Of course, the amenities and traditions that are bound to create, maintain, and nurture literature are also essential. Through lifelong communication in the past, stories, myths and legends are emerging that explain the emergence of certain places, cities and buildings. This is also the legend of the Arena in Pula. This legend is important for the concepts of home and homeland in the area of the city of Pula and therefore should and must be used in working with preschool children. Every man is born in a certain place, in a certain locale, and this is his homeland. But homeland is not just a locale or place where we are born, it is also the place where we are used to living, the place we are attached to and we carry it in our hearts. Precisely because of that, it is so important that these feelings and love transfer to every new generation of children, as each child will build their own identity through connection with their own homeland.

KEY WORDS: Oral literature, legend, homeland, Arena, preschool child